

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

منجی مومنون

الاسلام

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

منجی موعود از منظر نهج البلاغه

نویسنده:

حسین ایرانی

ناشر چاپی:

مسجد مقدس جمکران

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	منجی موعود عج الله تعالی فرجه الشریف از منظر نهج البلاغه
۶	مشخصات کتاب
۷	اشاره
۱۰	دعای هنگام مطالعه
۱۱	تقدیم به
۱۷	مقدمه
۱۹	سؤال و پاسخ
۲۳	گفتار اول: جامعه جهانی قبل از ظهور حضرت مهدی علیه السلام
۴۱	گفتار دوم: آینده روشن
۴۵	گفتار سوم: اوصاف مصلح موعود
۵۴	گفتار چهارم: اهداف حضرت مهدی علیه السلام
۶۲	گفتار پنجم: ویژگی عصر ظهور و ...
۷۲	گفتار ششم: بركات بعد از قیام
۸۰	گفتار هفتم: فتنه های هنگام ظهور و ...
۹۳	گفتار هشتم: موقعیت امام مهدی علیه السلام و یارانش
۹۸	گفتار نهم: حوادث و نوید نصرت
۱۰۴	گفتار دهم: این شام سحر گردد
۱۰۶	منابع و مأخذ
۱۰۸	فهرست منشورات مسجد مقدس جمکران
۱۱۶	درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه: ایرانی حسین ۱۳۲۵ - ۱۳۸۷.

عنوان و نام پدیدآور: منجی موعود عج الله تعالی فرجه الشریف از منظر نهج البلاغه / تالیف حسین ایرانی .

مشخصات نشر: قم: مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۴.

مشخصات ظاهری: [۱۰۱] ص.

شابک: ۴۰۰۰ ریال ۹۶۴-۸۴۸۴-۶۱-۹

وضعیت فهرست نویسی: فاپا

یادداشت: کتابنامه ص [۱۰۰] - ۱۰۱؛ همچنین به صورت زیرنویس موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از

هجرت - ۴۰ ق -- نظریه درباره محمد بن حسن (عج)

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I -- Views on Muhammad ibn Hasan

موضوع: محمد بن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ ق. -- احادیث

موضوع: Muhammad ibn Hasan, Imam, ۸۷۰ -

موضوع: علی بن ابی طالب، (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه -- محمد بن حسن (عج)

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Muhammad ibn Hasan

موضوع: مهدویت -- انتظار -- احادیث

موضوع: Mahdism -- Waiting* -- Hadiths

شناسه افزوده: مسجد جمکران رده بندی کنگره: BP۳۸/۰۹/م۳ الف ۹ ۱۳۸۴

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۱۵

شماره کتابشناسی ملی: م ۸۴-۴۶۲۲۴

دعای هنگام مطالعه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ أَخْرِجْنِي مِنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ وَأَكْرِمْنِي بِنُورِ الْفَهْمِ

اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَاَنْشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُومِكَ

بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

مفاتیح الجنان

خدایا! مرا از تاریکی های وهم و خیال به در آر و به روشنی فهم گرامی دار.

خدایا! درب های رحمت را بر ما بگشا و گنجینه های دانش هایت را بر ما بازفرما.

به رحمت خودت، ای مهربان ترین مهربانان!

وارث رسولان و صالحان تاریخ

خورشید شام تار عالم و ماه تمام تابان

زداینده ظلم ها و ظلمت ها

زیباترین پگاه پیروز و امید هستی

رافع همه اندوه ها و بلاها

بهار پاینده مردمان و شادی بخش روزگاران

پرشکوه ترین شکوفه ناشکفته حضرت زهرا و علی علیهما السلام

و به پدر و مادر مرحومم که با عشق و مهر او پرورشم دادند.

چه زیباست شخصیت خاتم الاوصیاء را در آینه بیان سید الاوصیاء مشاهده نمودن!

چه گویا و پُر پیام است، روش و منش منجی بشریت را در نهج البلاغه (۱) مولا امیرالمؤمنین علیه السلام دیدن!

چه دلنشین است قصه های یوسف زهرا را از زبان پدر مظلومش علی علیه السلام شنیدن!

چه سبز و بهاری است داستان سرو بوستان بشریت را در ترنم و زمزمه های باغبان امیدها، جست و جو کردن!

چه عرفانی و جان آفرین است از کلام امام العارفین، به سیره و سیمای فروزنده فرزندش حضرت مهدی - عَجَلُ اللّهِ فَرَجَهُ الشَّرِيف - راه یافتن.

چه پسندیده و پربهاست شیوه حکومت بزرگ حاکم آینده گیتی را از حکمت های برترین حاکمان تاریخ آموختن و زمامداری حق و عدل مهدوی را از کتاب تبلور ادب و عدل علوی به نظاره نشستن.

و چه مبارک و مقدّس می نماید راه یابی نور از نور که مطمئن ترین طریق معرفت امامان نور می باشد: «وَإِنَّ الْآيَاتِ يُفَسِّرُ بَعْضُهَا بَعْضًا». و نوشتار حاضر عهده دار این راه و رسالت است و به مهدی پژوهی از مسیر نهج البلاغه می پردازد. ان شاء الله مقبول حق و مفید حق طلبان قرار گیرد. حسین ایرانی

ص: ۱۱

۱- ۱. شماره خطبه ها، نامه ها و حکمت ها در کتاب بر اساس نهج البلاغه با ترجمه فیض الاسلام می باشد.

در نهج البلاغه از امام علی علیه السلام بیانات و خطبه های متعددی پیرامون حوادث و فتنه های آینده نقل شده است که این پیشگویی ها، گاه (۱) نسبت به شهر و مکان خاص بوده، (مانند جنگ ها و حوادث سختی که در شام، کوفه «خطبه ۴۷»، بصره «خطبه ۱۳» و عراق رخ خواهد داد) گاه مربوط به فتنه فرقه ها و احزاب و افراد مشخصی می باشد (مانند فتنه خوارج «خطبه ۵» و بنی امیه و ...) و گاه به صورت کلی و مطلق از تحولات سیاسی اسلام و حوادث جامعه جهانی و آزمون های امت در آینده های دور و نزدیک خیر داده است؛ مثل خطبه های ۱۵۱ و ۱۰۷ و ۱۰۱ و ... .

این پیشگویی ها به خاطر عدم تصریح و منحصر نبودن به زمان و مکان یا فرد خاص، قابل انطباق و تسری بر مصادیق گوناگون می باشد، از فتنه معاویه و بنی امیه و بنی عباس گرفته تا حکام ستمگر و توطئه های رژیم صهیونیستی

ص: ۱۲

۱- ۲. خبر دادن از آینده و پیشگویی های آن حضرت نه تنها بیانگر علوم فراوان و دانش فراگیر امام علیه السلام می باشد، بلکه گواه مهر و رحمت حضرتش به امت بوده تا در گرداب بلاها گرفتار نگردند و از طرفی اتمام حجت بر دنیاگرایان فتنه گر است. به علاوه عامل تلاش برای ره یابی به آینده و تشویق به آموختن علم آن است. مضافاً این معنا را اشاره دارد که پیشوای راستین و امام به حق باید قدرت تحلیل تاریخ و توان علمی از فردها را داشته باشد، افزون بر آنچه گذشت از این رهگذر مؤمنان واقعی و مطیع امام علیه السلام از مدعیان ضعیف الایمان شناخته خواهند شد.

و استکبار جهانی آمریکا و دجال و سفیانی و آشوب های عظیم آخرالزمان در هنگام ظهور و قیام حضرت مهدی موعود علیه السلام که در این مختصر به برخی از آن ها اشاره خواهیم داشت.

قابل توجه این که اگرچه سید شریف رضی رحمه الله گردآورنده نهج البلاغه، تمام پیشگویی های امام علی علیه السلام را ثبت و نقل نکرده، لیکن ابن ابی الحدید تعداد بیشتری از آن ها را که تحقیق کرده و از صحّتش اطمینان یافته، آورده است.

سؤال و پاسخ

اگر علم غیب منحصر به خدا می باشد پس این همه خبر دادن از آینده و پیشگویی های امیرالمؤمنین علی و امامان علیهم السلام چیست؟

جواب: در این که علم غیب در حقیقت و بالذات نزد خداوند می باشد، شکی نیست، لیکن خدای متعال آن را به پیامبر صلی الله علیه و آله و برخی عطا فرموده که در اینجا به بعضی از دلایل آن اشاره می کنیم:

۱) «عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا * إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ...» (۱) خداوند دانای غیب است و هیچ کس را بر غیب خود آگاه نمی کند مگر آن که مورد رضای او باشد (هر که را او پسندد) از رسول و فرستاده برگزیده خود.

۲) «وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطَّلِعَ عَلَيْكَ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ...» (۲) و خداوند بر آن نیست تا شما را از غیب آگاه سازد ولی خدا از میان رسولانش هر که را بخواهد برمی گزیند (و از

ص: ۱۳

۱-۳. سوره جن / آیات ۲۶ و ۲۷.

۲-۴. سوره آل عمران / آیه ۱۷۹.

اسرار نهان به میزانی که نیاز نبوت و رهبری اوست در اختیارش قرار می دهد).

در تفسیر این آیه، امام رضا علیه السلام می فرماید:

«فرسول الله عند الله مرتضى ونحن ورثه ذلك الرسول الذي أطلع الله على ما يشاء من غيبه فعلمنا(۱)؛ رسول خدا نزد خداوند برگزیده شده و ما وارثان اویم که خدا پیامبر را بر آنچه از غیبش می خواهد آگاه نموده و پیامبر هم به ما آنچه بود و تا قیامت رخ خواهد داد را آموخته است.»

بنابراین مقصود از اختصاص علم غیب به خدا، علم ذاتی و استقلالی است و هیچ فردی مستقلاً آگاهی از غیب ندارد و آنچه دارد از او و جنبه تبعی دارد.

۳) امام علی علیه السلام بعد از جنگ جمل (سال ۳۶ هجری در شهر بصره) وقتی از برخی حوادث آینده (حمله مغول به کشورهای اسلامی) خبر می داد، یکی از اصحاب که از طایفه بنی کلب بود، با تعجب گفت: ای امیرمؤمنان! آیا به شما علم غیب داده شده؟ حضرت در حالی که تبسم می کرد، فرمود:

«یا أهاکلب! لیس هو بعلم غیب، وإنما هو تعلم من ذی علم... (۲)؛ ای برادر کلبی! این (اخباری که اطلاع می دهم) علم غیب نیست، بلکه دانشی است که از صاحب علم (پیامبر صلی الله علیه و آله) آموخته ام. همانا علم غیب، علم قیامت و آنچه خدا در این

ص: ۱۴

۱- ۵. تفسیر المیزان: ج ۲۰ ص ۱۳۴؛ کنز الدقایق: ج ۱۳ ص ۴۹۲؛ نور الثقلین: ج ۵ ص ۴۴۴.

۲- ۶. نهج البلاغه: خطبه ۱۲۸.

آیه (آیه ۳۴ سوره لقمان) برشمرده می باشد... غیر از این ها، علمی است که خداوند به پیامبرش تعلیم داده (علم غیب اکتسابی است) و او به من آموخته است، پیامبر صلی الله علیه و آله برای من دعا کرد تا خدا این علوم و اخبار را در سینه ام جای دهد و استخوان های پهلویم (خاطر م) آن را در بر گیرد و نگه دارد.»

(۴) در روایتی آن حضرت می فرماید:

«والله! لو شئتُ أن أخبر كلَّ رجلٍ منكم... (۱)؛ به خدا سوگند! اگر بخواهم امور هر یک از شما را خبر دهم می توانم... و به خدایی که پیامبر صلی الله علیه و آله را به حق برگزیده، جز سخن راست نگویم، تمامی این علوم را او به من سپرده است، جایگاه و فرجام هر هلاک شونده یا نجات یابنده، خلافت و آنچه بر سرم بگذرد، همه را در گوشم نهاد و به من آموخت.»

(۵) صاحب کتاب عظیم الغدير، جمله:

«سلونی! والله لا تسألونی عن شیء یكون إلی یوم القیامه إلاً أخبرتکم (۲)؛ از من پرسید که به خدا سوگند از هیچ حادثه ای تا قیامت نمی پرسید مگر آن که به شما خبر خواهم داد.»

را از منابع و مدارک متعدّد علمای اهل تسنّن نقل کرده است. به علاوه در اصول کافی و بحار الانوار روایات متواتر نسبت به علم ائمه معصومین علیهم السلام

ص: ۱۵

۱-۷. ینابیع الموده: ص ۶۶؛ نهج البلاغه: خطبه ۱۷۴ {فیض الاسلام}.

۲-۸. الغدير: ج ۶ ص ۱۹۳.

و در کتاب فضائل الخمسه روايات فراوانی از کتب اهل سنت در علم فوق العاده امیرالمؤمنین حضرت علی علیه السلام نقل شده است. (۱)

البته آموختن پیامبر صلی الله علیه و آله به اجمال بوده که حضرت علی علیه السلام را از اسرار جهان آگاه ساخته، همان گونه که حضرت می فرماید: در ساعات پایانی عمر پیامبر صلی الله علیه و آله بود که مرا طلبید:

«عَلَّمَنِي أَلْفَ بَابٍ يَنْفَتِحُ لِي مِنْ كُلِّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ (۲)؛ هزار باب از علم و اسرار الهی را به من آموخت که از هر یک، هزار باب دیگر به رویم می گشاید.»

بر این اساس آگاهی امامان معصوم علیهم السلام از احکام دینی، احوال افراد، جوامع، آینده و غیب عالم به طور مستقل و ذاتی نبوده بلکه خدای خالق از اقیانوس نامتناهی علوم خود (به خاطر پاکی باطن و عبودیت و قرب ائمه علیهم السلام به او) به آنان عطا فرموده است.

ص: ۱۶

۱- ۹. فضائل الخمسه: ج ۲ ص ۲۳۱.

۲- ۱۰. بحار الانوار: ج ۲۲ ص ۴۷۰.

گفتار اول: جامعه جهانی قبل از ظهور حضرت مهدی علیه السلام

«يَعْطِفُ الْهَوَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ إِذَا عَطَفُوا الْهُدَىٰ عَلَى الْهَوَىٰ وَيَعْطِفُ الرَّأْيَ عَلَى الْقُرْآنِ إِذَا عَطَفُوا الْقُرْآنَ عَلَى الرَّأْيِ» (۱)

ترجمه: «(وقتی مصلح موعود قیام کند) خواسته‌ها و هواهای نفسانی را به هدایت برمی گرداند (تابع وحی می کند) آن گاه که مردمان، هدایت را تابع هواهای خویشان قرار دهند، و نظریه‌ها و افکار مختلف را تابع قرآن می سازد هنگامی که تفسیر به رأی کنند و نظریه‌های خود را (برتری دهند و) بر قرآن تحمیل نمایند.»

واژه‌ها: عطف: میل، مهربانی، بازگرداندن.

توضیح و تفسیر:

مفسرین نهج البلاغه این خطبه را یکی از پیشگویی‌های امام علی علیه السلام نسبت به حوادث عظیم آینده و قیام حضرت مهدی علیه السلام می دانند. (۲)

به طور کلی می توان این فراز از خطبه را به دو بخش تقسیم کرد:

ص: ۱۷

۱- ۱۱. نهج البلاغه، خطبه ۱۳۸.

۲- ۱۲. منهاج البراعه: ج ۸ ص ۳۴۸؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۹ ص ۴۰.

الف) شرایط و وضعیت جامعه جهانی قبل از ظهور آن رهبر الهی که همان منزوی گشتن حقایق قرآنی و فراگیر شدن فساد و فتنه ها (در همه زمینه های زندگی فردی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی) و بدعت ها و تحریف ها در اندیشه و عمل و ادیان می باشد.

البته همان گونه که علی علیه السلام می فرماید، تمام مفاسد (از اولین جنایتی که توسط قابیل رخ داد تا انواع ظلم ها و بی بند و باری ها و بزرگ ترین جنگ های جاهلانه بشری) ریشه در پیروی از کشش های حیوانی و ترک تبعیت از عقل و وحی دارد. (۱) و این هواپرستی و تحریف و بدعت گذاری در آخرالزمان آن قدر گسترش می یابد که امام صادق علیه السلام می فرماید:

«هنگام قیام حضرت مهدی علیه السلام، مردم جاهل سخت تر از جاهلان عصر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که سنگ و چوب می پرستیدند، در برابر آن حضرت می ایستند و با تأویل و تحریف در کتاب خدا بر ضد او احتجاج می کنند.» (۲)

و نیز در رابطه با نابسامانی های جامعه، قبل از قیام حضرت مهدی علیه السلام، نزال بن سیره نقل می کند: روزی حضرت علی علیه السلام ما را مخاطب قرار داده، بعد از حمد و ثنای الهی سه مرتبه فرمود: پیرسید از من قبل از آن که مرا نیابید. سپس صعصعه بن صوحان برخاست و گفت: ای امیرالمؤمنین! دجال چه زمانی خروج می کند؟

ص: ۱۸

۱- ۱۳. نهج البلاغه، خطبه ۵۰. «إِنَّمَا بَدَأَ وَقُوعَ الْفِتَنِ أَهْوَاءَ تَتَّبِعُ وَأَحْكَامَ تَبْتَدِعُ؛ همواره سرآغاز فتنه ها، پیروی از هواهای آلوده نفسانی و قوانین انحرافی و اختراعی است.»
۲- ۱۴. بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۳۶۲.

حضرت فرمود: به خاطر بسیار علایم آن زمان را؛ «هنگامی که نماز را بمیرانند (حرکات ظاهری هست ولی روح و حیات نماز واقعی را ندارد) و امانت را ضایع کنند، کذب و دروغ گویی را حلال و مجاز شمردند، رباخوار شوند، رشوه گرفتن رایج گردد، ساختمان های زیبا و برافراشته بسازند، دین را به دنیا بفروشند، نادانان ناصالح را به کار گمارند، زنان مشاور امور شوند، صله رحم و پیوندهای خویشاوندی قطع گردد، دنبال هواهای نفسانی (آرا و سلیقه های شخصی و گروهی) روند، خون افراد بی ارزش شود (قتل و خودکشی و کشتار انسان ها در جنگ و... زیاد شود)، حلم و بردباری، ضعف و ناتوانی به حساب آید، ظلم و ستم مایه فخر و مباهات شود، گناه کاران امیر و کارگزار شوند و وزیران ظالم و عرفا، خائن و قاریان فاسق گردند، شهادت و گواهی دادن باطل ظاهر شود، قبح گناه برداشته و خلاف ها، تهمت و گناه و تجاوز علنی گردد.

قرآن و مسجدها به ظاهر زیور و آراسته، و مناره ها زیاد و بلند شود، اشرار و بدان مورد اکرام قرار گیرند، صف ها زیاد و ازدحام شود، هواها، آرا و قرائت ها مختلف، عهدها شکسته و موعود نزدیک گردد، زنان در تجارت و امور اقتصادی با همسران شان مشارکت کنند به خاطر حرص و طمع دنیا، صداها و تبلیغات فاسقان (سایت ها و سی دی های ضد اخلاقی در همه جا) بالا رود و همه جا شنیده شود و از افراد سبک سر و فرومایه، سرپرست گروه و حزب شوند.

خلاف کار به خاطر ترس از شرّش حفظ و دروغ گو تصدیق شود و خائن

امین شمرده شود. آوازها، ترانه ها و سرودها و آهنگ های قبیح و آلات موسیقی و بازی فراوان گردد. آخر امت، اولش را لعن کند، زنان بر زین ها سوار شوند، زنان به مردان و مردان به زنان خود را شبیه نمایند، شاهد بدون مشاهده چیزی شهادت می دهد و... .

سپس اصبع بن نباته می پرسد: ای امیرالمؤمنین! دجال کیست؟ حضرت خصوصیات او را بیان نموده، می فرماید: سرانجام در روز جمعه (آن که حضرت عیسی علیه السلام پشت سرش نماز می گزارد) او را به قتل می رسانند.

در پایان صعصعه توضیح می دهد: آن کس که حضرت عیسی بن مریم علیهما السلام پشت سر او نماز می گزارد، امام دوازدهم از عترت پیامبر صلی الله علیه و آله نهمین فرزند حسین بن علی علیهما السلام خورشید فروزان بوده که مقابل رکن و مقام ظاهر می شود، زمین را پاک گرداند و میزان را وضع و عدالت را استقرار بخشد، پس هیچ کس ظلمی نکند و ستمی انجام نگیرد... (۱).

آری، آن گاه که آدمی در نبود نور و گرمای خورشید بشریت و در محاصره تاریکی ها و تهدیدها قرار گیرد، امید و انتظار به مصلح خدایی پیدا نموده و با تمام وجود، ضرورت او را احساس می کند.

ب) برنامه های بلند عملی و اهداف آرمانی آن حضرت در همه ابعاد جامعه که هدایت همگان به سوی حق و عدل و قوانین قرآن و رهایی انسان ها از بند اسارت هواهای حیوانی، فساد و فسق و فریب کاری هاست «يعطف الهوى على الهدى...» به گونه ای که جهان خزان دیده و زمستان زده، بی برگ

ص: ۲۰

و خالی از عدل و آزادی، با ظهور آن بهار راستین حق، سراسر جهان، بهاران، زیبا و لذت بخش شود، همان طور که در زیارت او می خوانیم:

«السلام علی ربیع الأنام ونضرة الأيام(۱)؛ سلام بر آن بهار مردمان و شادی بخش روزگاران.»

آن منجی جهان بشریت، انسان های دور گشته از حقایق و گرفتار در گرداب مذاهب باطل و تئوری های فاسد یا قرائت های مختلف فرقه ای و جناحی را به صراط مستقیم رهنمون می کند و همانند خورشید عالمتاب، با نور علم و منطق و اقتدار خدایی اش و به مصداق آیه:

«لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ...»(۲)؛ «خداوند او را بر همه ادیان و افکار پیروز نماید.»

شریعت محمدی صلی الله علیه وآله را همه جا احیا و حاکم گرداند.(۳)

مقداد بن اسود از پیامبر صلی الله علیه وآله نقل می کند که فرمود:

«در سراسر زمین، حتی خانه ای از سنگ و گل یا خیمه ای از کرک و مو باقی نماند، جز آن که اسلام را وارد آن می کند.»(۴)

منتظرم تا که فصل دی به سر آید

باغ شود سبز و باغبان بدر آید

بلبل عاشق به پای گلبن توحید

اشک فشان باش تا دم سحر آید

بگذرد این روزگار تلخ تر از زهر

بار دگر روزگار چون شکر آید

ص: ۲۱

۱- ۱۶. زیارت نامه حضرت صاحب الزمان علیه السلام. بحار الانوار: ج ۱۰۲ ص ۱۰۱؛ مصباح الزائد: ۴۴۱.

۲- ۱۷. سوره فتح / آیه ۲۸.

۳- ۱۸. تفسیر نور الثقلین: ج ۵ ص ۷۹؛ تفسیر کنز الدقائق: ج ۱۲ ص ۳۱۰.

۴- ۱۹. مجمع البیان: ج ۵ ص ۲۵.

آری آن انسان کامل که تربیت و تعلیم یافته خالق هستی است، ماهیت مردمان و هواهای نفسانی و تمایلات حیوانی را می‌شناسد و مختصات هدایت و ارزش‌های الهی را می‌داند. او امت‌ها را آگاهی و اراده می‌دهد تا حیات و سعادت خود را در هدایت و اطاعت دستورات خدا بیابند و استعدادها و غرایز خود را در مسیر رشد و رسیدن به هدف عالی تقرب به خدا و خداگونه شدن قرار دهند.

آن مرد الهی، سیمای نورانی انسانیت را ظاهر و چهره حقیقی قرآن را روشن خواهد نمود؛ در نتیجه نظریات ناصالح و انحرافی برخاسته از کشش‌های حیوانی و مغزهای آلوده، به سرعت، توان رویارویی خود را در برابر قرآن و کلام خدا از دست می‌دهد و فروغ فطرت‌های پاک‌پدیدار و همه‌حق‌طلب و عدالت‌خواه شده و مطیع رهبر عدالت‌گستر می‌شوند. آن کسی که ولی‌الله و کلام‌الله ناطق است و پیام‌هایی خدایی دارد، دل‌ها را متوجه و مرتبط با قرآن می‌کند تا همگان همگام با هستی، مسیر عدل و عبودیت و اطاعت خدا را طی کنند، چرا که:

«كُلُّ لَه قَانِتُون» (۱)؛ همه بالا و پستی از آن او و همه مطیع و سر به فرمان اویند.

«أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» (۲)؛ آیا ندیدی که هرچه و هرکس در آسمان‌ها و زمین است تسبیح‌گوی خداست.

ص: ۲۲

۱- ۲۰. سوره روم / آیه ۲۶.

۲- ۲۱. سوره نور / آیه ۴۱.

در پایان، می توان پند و پیام تربیتی و اخلاقی بلندی را نتیجه گرفت که در واقع منشور سعادت مسلمانان در دوران غیبت محسوب می شود و آن پیروی از هدایت وحی و عترت و عقل و ترک تبعیت از تمایلات حیوانی و هواهای نفسانی است. چرا که هرزگی و هواپرستی عامل بدبختی، اختلاف و انحطاط فرد و جامعه بوده و امام زمان علیه السلام با آن ها مبارزه می کند تا جهان را به فلاح و صلاح رساند.

در نهج البلاغه حضرت علی علیه السلام بارها پیروی هوای نفس را نکوهش کرده و از عوامل اساسی سقوط انسانیت می داند؛ از جمله در بیانی می فرماید:

«أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ إِثْنَانِ: إِتْبَاعُ الْهَوَى وَطُولُ الْأَمَلِ؛ فَأَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى فَيَصُدُّ عَنِ الْحَقِّ، وَأَمَّا طُولُ الْأَمَلِ فَيُنْسِي الْأَخْرَةَ» (۱)

ترجمه: «ای مردم! بیش از هر چیز، بر شما از دو چیز می ترسم: هواپرستی و آرزوهای دراز؛ زیرا پیروی از خواهش های دل و نفس، انسان را از حق (حق جویی، حق گویی و حقایق) باز می دارد و آرزوهای طولانی، آخرت (مرگ، قبر، قیامت، روز حساب و زندگی جاوید) را از یاد و خاطر می برد.»

ص: ۲۳

«حَتَّى تَقُومَ الْحَرْبُ بِكُمْ عَلَى سَاقٍ بَادِيًا نَوَاجِدُهَا، مَمْلُوءَةً أَخْلَافُهَا، حُلُومًا رِضَاعُهَا، عَلَقَمًا عَاقِبَتُهَا» (۱)

ترجمه: «در آینده جنگ با تمام شدت افروخته و شعله ور گشته و جنگ و دندان هایش را تا آخر نشان دهد و به اوج می رسد، آن هم با پستان های پُر شیر که ابتدا دوشیدن و نوشیدن آن شیرین می نماید لیکن پایانی تلخ و زهر آگین دارد.»

واژه ها: نواجذ (جمع ناجذ): دندان بلوغ، انتهای دندان ها

اخلاف (جمع خلف): پستان، رفت و آمد و ...

علقم: حنظل و هر چیز تلخ

حلو: شیرین

رضاع: شیر دادن و شیر خوردن

توضیح و تفسیر:

در این بخش حضرت به فتنه ها و جنگ سختی که در آستانه ظهور آن مصلح بشریت رخ می دهد، اشاره می کند و با کنایه و استعاره های زیبا، شدت آن نبرد و تداوم و گستردگی اش را می رساند و حالت آن جنگ را تشبیه می کند به حال آن که می ایستد با قدرت و ثبات، و نیز به شیر خشمگین که دندان هایش ظاهر می شود و شتری که با شیردار شدن و آماده کردنش برای فرزندش به کمال می رسد. (در واقع هر سه تشبیه بیانگر عظمت و قوت

ص: ۲۴

و قدرت آن جنگ با شرایط و سلاح های مختلف می باشد.) و می فرماید:

«شروع این جنگ شیرین می نماید، شاید به خاطر غلبه و غنایم خوشحال اند، ولی در پایان جز ذلت و هلاکت و سرانجام جهنم نمی یابند.»

آنچه از روایات استفاده می شود وقوع جنگ ها و کشتار انسان ها به وسیله نبردها و بیماری های ناشی از آن؛ همانند طاعون، سلاح های میکروبی، قحطی و... می باشد. در حدیثی پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید:

«پس از من فتنه هایی پدید می آید که راه نجاتی از آنها نخواهد بود، در آنها جنگ و آوارگی است و در پی آن فتنه هایی شدیدتر، یکی پس از دیگری شعله ور می شود، به طوری که هیچ خانه ای از عرب نمی ماند که آتش جنگ وارد آن نگشته و هیچ مسلمانی نمی ماند که آن فتنه به او نرسیده باشد. آن گاه مردی از خاندان من ظهور می کند.»^(۱)

و در بیانی دیگر می فرماید:

«زمین از ستم و ظلم پر می گردد تا جایی که در هر خانه ای ترس و جنگ وارد شود.»^(۲)

هم چنین از امام رضاعلیه السلام نقل شده است:

«قبل از ظهور امام زمان علیه السلام کشتارهای پیاپی رخ می دهد.»^(۳)

ص: ۲۵

۱- ۲۴. عقد الدرر فی أخبار المنتظر: ص ۵۰ - ۷۴.

۲- ۲۵. کنز العمال: ج ۱۶ ص ۵۸۴.

۳- ۲۶. غیبت نعمانی: ص ۲۱۷.

و امیرمؤمنان علیه السلام می فرماید:

«پیش از ظهور حضرت قائم - عَجَلِ اللّٰهِ فَرَجُهُ الشَّرِيف - جهان گرفتار دو گونه مرگ می گردد، مرگ سرخ با شمشیر و سلاح و مرگ سفید با طاعون و ...» (۱)

و بسیاری از دانشمندان غرب نیز با استناد به کتب مقدّس و انجیل و ... جنگ عظیمی را برای آینده عالم پیش بینی نموده اند. (۲)

* * *

ص: ۲۶

۱- ۲۷. غیبت نعمانی: ص ۲۷۷؛ بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۲۱۱؛ یوم الخلاص: ص ۳۹۳.

۲- ۲۸. ر.ک به کتاب: آرماگدون تدارک جنگ بزرگ.

«أَلَا وَفِي غَدٍ - وَسَيَأْتِي غَدٌ بِمَا لَا تَعْرِفُونَ - يَأْخُذُ الْوَالِي مِنْ غَيْرِهَا عُمَّالَهَا عَلَى مَسَاوِي أَعْمَالِهَا وَتُخْرِجُ لَهُ الْأَرْضُ أَفَالِيدَ كَبِدِهَا وَتُلْقِي إِلَيْهِ سَلْمًا مَقَالِيدَهَا فَيُرِيكُمْ كَيْفَ عَدَلُ السَّيْرَةِ وَيُحْيِي مَيِّتَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ» (۱)

ترجمه: «آگاه باشید در فردا، فردایی که قطعاً واقع خواهد شد و هیچ شناختی از آن ندارید، والی و زمامداری از غیر آن ها (خاندان ستمگران و حکومت های امروزی) کارگزاران حکومت ها را بر اعمال بدشان مؤاخذه و کیفر می کند، برای آن بزرگوار، زمین گنجینه های خود را بیرون می ریزد و کلیدهایش را به او تسلیم می نماید. پس عدالت را در روش حکومت حق به شما می نمایاند و قوانین متروک شده کتاب و سنت را زنده و اجرا می کند.»

واژه ها: غد: فردا

افالید (جمع افلاذ؛ افلاذ جمع فلذ): پاره ها، قطعات

مقالید (جمع مقلاد): کلیدها، خزانه

عمال (جمع عامل): کارگزاران

توضیح و تفسیر:

در این قسمت به برخی از سیره و روش آن مصلح کل اشاره می فرماید

ص: ۲۷

۱- ۲۹. نهج البلاغه: خطبه ۱۳۸.

و با جمله معترضه «وسیاتی غد بما لاتعرفون» قطعی بودن وقوع فردا و عظمت و اهمیت حوادث و آنچه نمی دانید را می رساند که به قول شارح معتزلی (۱) این گونه جملات معترضه در قرآن نیز نمونه ها دارد؛ مانند «فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ، إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ» (۲) که در این آیه «وإنه لقسم لو تعلمون عظیم» جمله معترضه بین قسم و جواب آن است، به علاوه «لو تعلمون» هم معترضه بین معترضه می باشد و... .

به هر حال آن امام آخرالزمان، طاغیان ستمگر را دستگیر و کیفر می کند و موانع ایجاد عدل و قسط برداشته می شود و دیگران نیز عبرت گرفته، ره زشتی و ظلم نابود و برای تحقق عدالت در سراسر عالم همه عوامل آب و باد و ثروت ها و ذخایر زمین تحت فرمان او در آیند و اهل زمین مطیع اوامر آن پیشوای مهربان می شوند و عدل را در تمام ابعاد زندگی می نمایند.

به فرموده امام صادق علیه السلام:

«أما والله! ليدخلنَّ عليهم عدله جوف بيوتهم كما يدخل الحرَّ والقرَّ (۳)؛ آری به خدا سوگند! عدالت او (حضرت مهدی علیه السلام) به خانه های آن ها (به درون زندگی فردی و خانوادگی) نفوذ کند، همچنان که گرما و سرما وارد می شود.»

***

ص: ۲۸

۱- ۳۰. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۹ ص ۴۲.

۲- ۳۱. سوره واقعه / آیات ۷۵ - ۷۷.

۳- ۳۲. بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۳۶۲.

«كَأَنِّي بِهِ قَدْ نَعَقَ بِالشَّامِ، وَفَحَصَ بِرَايَاتِهِ فِي ضَوَاحِي كُوفَانِ، فَعَطَفَ عَلَيْهَا عَطْفَ الضَّرُوسِ، وَفَرَشَ الْأَرْضَ بِالرُّؤُوسِ. قَدْ فَغَرَّتْ فَاغْرَتُهُ، وَثَقَلَتْ فِي الْأَرْضِ وَطَأَّتُهُ بَعِيدَ الْجَوْلِ، عَظِيمَ الصَّوْلَةِ. وَاللَّهِ لَيُشَدِّدَنَّكُمْ فِي أَطْرَافِ الْأَرْضِ حَتَّى لَا يَبْقَى مِنْكُمْ إِلَّا قَلِيلٌ كَالْكُحْلِ فِي الْعَيْنِ فَلَا تَزَالُونَ كَذَلِكَ حَتَّى تَتُوبَ إِلَى الْعَرَبِ عَوَازِبُ أَحْلَامِهَا! فَالزُّمُوا السَّنَنَ الْقَائِمَةَ وَالْآثَارَ الْبَيِّنَةَ وَالْعَهْدَ الْقَرِيبَ الَّذِي عَلَيْهِ بَاقِي النَّبُوَّةِ. وَاعْلَمُوا أَنَّ الشَّيْطَانَ إِنَّمَا يُسْنِي لَكُمْ طُرْفَهُ لِيَتَّبِعُوا عَقْبَهُ.» (۱)

ترجمه: «گویی او را می بینم که از شام فریاد برآورد و با پرچم های خود به سرعت اطراف شهر کوفه را پر کند، پس مانند شتر بدخو و گزنده (به دوشندگانش) حمله می کند و زمین را از سرها فرش نماید، در حالی که دهانش گشاده و گام هایش را سخت و سنگین بر زمین بکوبد، حمله اش بی امان و پایدار و جولان او دور و دراز می باشد.

به خدا سوگند! (آیندگان) شما را در اطراف زمین پراکنده کند؛ تا جایی که از شما جز اندکی نماند، همانند باقیمانده سرمه اطراف چشم. این وضع سخت، همچنان ادامه یابد تا

ص: ۲۹

آن که عقل‌های از دست رفته و پنهان شده عرب برگردد. پس (برای رهایی از فتنه‌ها) باید بر سنت‌های پایدار و نشانه‌های آشکار و عهد و پیمان نزدیک که بقا و استمرار و اتمام نبوت بر آن استوار است، ملتزم باشید و بدانید که شیطان راه‌هایش را برای فریب شما هموار می‌نماید تا گام جای قدمش نهاده و از او پیروی کنید.»

واژه‌ها: نعق: فریاد زد

فحص: به سرعت

فغر: باز نمودن

شراء: دور و تبعید کردن

ضروس: شتر بدخو

عزب: دور و پنهان

سنی: آسان و باز کردن

ضواحی (جمع ضاحیه): نواحی آشکار و نزدیک

توضیح و تفسیر:

در این فصل از خطبه، امام علی علیه السلام اشاره به جنگی عظیم و خاص دارد که از منطقه شام آغاز و عراق را فرا می‌گیرد و با جنایات و حملات نظامی، قدرت و سلطه خود را تثبیت می‌کند و حاکمیت ظالمانه او تداوم و توسعه می‌یابد تا جامعه عرب بیدار و خرده‌های جمعی را به کار انداخته، با اتحاد یکدیگر قیام کنند و آن حکومت جابرانه را از بین ببرند.

ص: ۳۰

برخی از علمای بزرگ؛ مانند علامه مجلسی رحمه الله آن را مربوط به قیام سفیانی در هنگامه ظهور حضرت مهدی موعود - عجل الله فرجه الشریف - می دانند و جمعی از شارحین نهج البلاغه آن را ناظر بر حمله عبدالملک مروان دانسته که بعد از غلبه بر شام راهی کوفه شد و به آنجا و اطرافش یورش برد تا مصعب بن زبیر، قاتل مختار بن ابی عبیده ثقفی را به قتل رساند و مردم با او بیعت نمودند، و سپس حجاج بن یوسف را (۷۳ ه. ق) به مکه برای کشتن عبدالله بن زبیر فرستاد. او کعبه را منهدم و جمع زیادی را به قتل رساند، تا این که عباسیان با ابومسلم خراسانی و ایرانیان روی کار آمدند و سلسله بنی امیه و بنی مروان منقرض گشت. (۱)

به نظر می رسد قرائن موجود در این خطبه (قبل و بعد از این بخش) و در دیگر روایات، مؤید و مرجح سخن علامه مجلسی رحمه الله است، که ناظر به ظهور امام مهدی علیه السلام می باشد؛ یعنی حضرت علی علیه السلام بعد از بیان شیوه حکومت آن رهبر معصوم، می فرماید: این حکومت به آسانی فراهم نگردد، بلکه در آستانه آن جنگ سختی با تهدیدها و تبلیغ های فریب کارانه و کشتار، از منطقه شام (که شامل فلسطین اشغالی یعنی مرکز این حمله و برنامه های جنگی بر ضد اسلام و ممالک اسلامی توسط سلطه گران غرب و صهیونیست ها نیز می شود) آغاز شده، کوفه و اطرافش را می کوبد (عراق را تصرف می کند) و ... که این می تواند ناظر به حمله اخیر آمریکا به عراق و جنگ هایی در آینده (خاصه با تئوری صهیونیستی تشکیل خاورمیانه بزرگ و نقشه ادعایی از نیل

ص: ۳۱

تا فرات)، پیشگویی های غربی ها به این که بزرگ ترین جنگ جهانی در این منطقه رخ می دهد و حتی قیام سفیانی بزرگ ترین مخالف نهضت عادلانه مهدوی باشد.

با عنایت به این که کلام امیرالمؤمنین علی علیه السلام اطلاق دارد و تصریحی به شخص و عصر خاصی ندارد، علاوه بر این که با روی کار آمدن بنی عباس و انقراض حکومت امویان، ظلم و فساد تمام نشد و رهبری معصوم و عالم و عادل قیام نکرد تا قرآن و عترت و سنت را احیا کند؛ به علاوه در فصل ۱ و ۲ اوصاف مذکور در این خطبه، تنها قابل تطبیق بر حضرت مهدی علیه السلام می باشد.

با توجه به روایت امام صادق علیه السلام که می فرماید:

«نَحْنُ عَهْدُ اللَّهِ، فَمَنْ وَفَى بَعَهْدِنَا فَقَدْ وَفَى بَعَهْدِ اللَّهِ...»^(۱)؛ ماییم عهد الهی، پس آن که به عهد ما وفادار باشد، به راستی به عهد و پیمان خدا وفا کرده است.»

و هم چنین بیان آن حضرت در تفسیر آیه «وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ...»^(۲)، همان پذیرش ولایت علی و ائمه معصومین بعد از او (علیهم السلام) باشد. و نیز مراد از عهد در آیه «قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ»^(۳) مقصود امامت باشد.^(۴) و در تأیید این نظر می توان از جمله «والعهد القریب...» استفاده کرد.

خلاصه نسبت به امام زمان علیه السلام، امام به حق و جانشین پیامبر صلی الله علیه وآله تعهداتی

ص: ۳۲

۱- ۳۵. اصول کافی: ج ۱ ص ۲۲۱؛ فصلنامه انتظار: ج ۱۱ ص ۱۲.

۲- ۳۶. سوره نحل / آیه ۹۱.

۳- ۳۷. سوره بقره / آیه ۱۲۴.

۴- ۳۸. تفسیر نورالثقلین: ج ۱ ص ۱۲۲؛ قاموس قرآن {تفسیر المیزان}: ج ۲ ص ۲۷۶.

داریم که باید آن‌ها را شناخت (معرفت، محبت، ولایت، اطاعت و ...) و به آن ملتزم شد، همچنان که در زیارت حضرت مهدی علیه السلام آمده است:

«السلام علیک یا ميثاق الله...»^(۱)

در پایان، حضرت علی علیه السلام برای مصونیت و رهایی از فتنه‌ها در هر عصر و زمینه‌سازی قیام امام مهدی علیه السلام توجه و التزام به کتاب الله (قرآن، کتاب قانون سعادت بخش انسان) و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله، حقایق اسلام و همراه شدن با ولایت و خلیفه الله که باقی مانده و عامل بقا و استمرار نبوت است را توصیه می‌کند و نیز هشدار می‌دهد که شیطان در کمین است، مبادا غفلت نموده سراغتان آید و اسیر نیرنگ‌های به ظاهر زیبای او شوید (عوامل مخفی، تهاجم فرهنگی و تبلیغات فریب کارانه شیاطین شرق و غرب، با الفاظ به ظاهر زیبای آزادی، دموکراسی، حقوق بشر و ... شما را به فساد و گناه کشانند تا سلطه استعماری خود را ادامه دهند) که گرفتار بدبختی دنیا و آخرت خواهید شد.

و مشابه این بیان را در جای دیگر نسبت به حوادث سخت آینده منطقه شام و کوفه آورده، می‌فرماید:

«فَوَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسِيمَةَ! إِنَّ الَّذِي أُبْتِكُمْ بِهِ عَنِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ مَا كَذِبَ الْمُبْلَغُ وَلَا جَهْلَ السَّامِعِ، لَكَأَنِّي أَنْظَرُ إِلَى ضَمَلِيلٍ قَدْ نَعِقَ بِالسَّامِ وَفَحَصَ بِرَايَاتِهِ فِي ضَوَاحِي كُوفَانٍ، فَإِذَا فَعَرَّتْ فَاغْرَتَهُ...»^(۲)

ص: ۳۳

۱- ۳۹. بحار الانوار: ج ۱۰۲ ص ۹۳؛ مفاتیح الجنان: زیارت آل یس.

۲- ۴۰. نهج البلاغه: خطبه ۱۰۰.

ترجمه: «پس سوگند به آن که دانه را شکافت و انسان و جانداران را آفرید! آنچه به شما خبر می‌دهم از جانب پیغمبر امی (با علوم خدایی نه دانش مدرسه‌ای) است، مطمئناً نه گوینده دروغ گفته و نه شنونده ناآگاه بوده است. گویا می‌بینم شخصی سخت گمراه که از شام فریاد زند و بتازد و پرچم‌های خود را در اطراف کوفه نصب کند و چون دهان گشاید و سرکشی کند و پا زدنش (جای پایش) بر زمین محکم گردد، فتنه فرزندانش را با دندان‌هایش بگذرد و آتش جنگ شعله‌ور گردد، روزها با چهره گرفته و عبوس ظاهر شود و شب‌ها دلخراش با رنج و اندوه بگذرد و ...»

«لَتُعْطِفَنَّ الدُّنْيَا عَلَيْنَا بَعِيدَ شِمَاسٍ بِهَا عَطْفَ الضَّرُوسِ عَلَى وَلَدِهَا - وتلا هذه الآية عقيب ذلك - (١) «وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ» (٢)

ترجمه: «قطعاً دنیا بعد از سرکشی و دشمنی هایش به ما روی خواهد آورد؛ همانند شتری بدخو که به بچه خود مهربان گردد و به آن روی آورد - سپس این آیه را تلاوت فرمود - : و ما اراده کردیم به مستضعفان زمین منت گذارده، آنان را پیشوایان و وارثان (زمین و زمامداران) قرار دهیم.»

واژه ها: شماس: سرکشی، دشمنی، بخل و حسد ورزیدن

ضروس: شتر ماده بدخو

عطف: میل کردن، مهربانی و محبت

توضیح و تفسیر:

در این حکمت کوتاه، امام المتقین علی علیه السلام ضمن تحقیر دنیا، با تشبیهی

ص: ۳۵

۱- ۴۱. نهج البلاغه: حکمت ۲۰۹.

۲- ۴۲. سوره قصص / آیه ۵.

زیبا و رسا، حقیقتی را به استناد آیه شریفه قرآنی بیان می فرماید. بدخویی دنیا نسبت به عترت پیامبر را (که با غضب خلافت بعد از رحلت رسول خداصلی الله علیه و آله آغاز شد) تشبیه نموده به شتری ماده که از دادن شیر به دوشنده اش خودداری می کند و برای صاحب حق و ولدش نگه می دارد و سرانجام فرآورده نوشین خود را در اختیار او قرار می دهد. همان فرزندی که دوشندگان غاصب، او را به استضعاف کشانده بودند تا ظالمانه حق وی را ببرند.

جالب این که در برخی از روایات، به ائمه بعد از پیامبر علیهم السلام مستضعف اطلاق شده است؛ از جمله روایتی که امام صادق علیه السلام می فرماید:

«إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ نَظَرَ إِلَى عَلِيٍّ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، فَبَكَى وَقَالَ: أَنْتُمْ الْمُسْتَضْعَفُونَ بَعْدِي؛ (۱) روزی رسول خداصلی الله علیه و آله به حضرت علی و امام حسن و امام حسین - علیهم السلام - نظر افکند و گریست و فرمود: بعد از من، شما مستضعفان می باشید.»

مفضل (از اصحاب امام صادق علیه السلام) سؤال کرد: ای فرزند پیامبر خدا! معنای این کلام چیست؟ حضرت فرمود:

«قال صلى الله عليه وآله: معناه أنكم الأئمة بعدى، إن الله - عزوجل - يقول: «وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ...»، فهذه الآية جارية فينا إلى يوم القيامة؛ رسول خداصلی الله علیه و آله فرمود: شما امامان بعد از من هستید؛ زیرا خدای می فرماید: «وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ...» و این آیه درباره ما جاری است و امامت ما تا قیامت و پایان عمر دنیا ادامه دارد.»

ص: ۳۶

به علاوه در تفسیر آیه مذکور، از حضرت علی علیه السلام نقل شده که فرمود:

«هم آل محمد صلی الله علیه وآله، یبعث الله مہدیہم بعد جہدہم، فیعزہم ویذل عدوہم(۱)؛ مقصود از این گروه مستضعف، اہل بیت پیامبر علیہم السلام هستند کہ خداوند مہدی آنان را بعد از سختی هایی کہ بر آنان وارد شود، برمی انگیزاند و آنان را عزت می دهد و دشمنانشان را خوار و ذلیل می کند.»

و ہم چنین در حدیث است: آن گاہ کہ حکیمہ خاتون حضرت مہدی علیہ السلام را کہ نوزاد و کودک بود، خدمت پدرش امام حسن عسکری علیہ السلام آورد، لب بہ سخن گشود و آیه «وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ...» را با «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ» تا آخر تلاوت فرمود.(۲)

در تأیید آنچه گذشت، کلام امام زین العابدین علیہ السلام است کہ می فرماید:

«والذی بعث محمدًا بالحقّ بشیراً ونذیراً! إنّ الأبرار منّا أهل البيت وشيعتهم بمنزله موسى وشيعته، وأنّ عدوہم وأشیاعہم بمنزله فرعون وأشیاعہ(۳)؛ سوگند بہ آن کہ حضرت محمد صلی الله علیه وآله را بہ حق بشارت دهنده و بیم دهنده قرارداد، نیکان از ما اہل بیت و شیعیان آن ہا بہ منزله موسی و پیروان او هستند و دشمنان ما و پیروان آن ہا همانند فرعون و پیروانش می باشند.»

ص: ۳۷

۱- ۴۴. بحار الانوار: ج ۵۱ ص ۵۴؛ نور الثقلین: ج ۴ ص ۱۱۰؛ غیبت شیخ طوسی: ص ۱۱۳.

۲- ۴۵. تفسیر نور الثقلین: ج ۴ ص ۱۱۱.

۳- ۴۶. کنز الدقائق: ج ۱۰ ص ۳۲؛ تفسیر مجمع البیان: ج ۴ ص ۲۳۹.

یعنی بعد از همه ظلم ها و محرومیت ها، سرانجام بر دشمنان و فرعونیان غلبه خواهیم کرد و با هلاکت آن ها، حکومت حق را ایجاد خواهیم نمود.

نتیجه این که امام علی علیه السلام در این کلام از آینده نورانی و زیبایی خبر می دهد که همان پیروزی اهل حق بر باطل و تحقق مدینه فاضله و آرمان شهر جهانی سرشار از عدالت و امنیت و ارزش های الهی خواهد بود که توسط خاتم اوصیا، حضرت مهدی علیه السلام تشکیل و رهبری می شود و اوست که وارث همه انبیا و اوصیا و وارث همه حکومت ها بر گستره ارض خواهد بود و بعد از او نیز دولت حق و عدل توسط سایر امامان معصوم علیهم السلام تا هنگام وقوع قیامت (بر اساس روایات متعدد در مورد رجعت) (۱) ادامه خواهد یافت.

حال با توجه به دلالت روشن این کلام بر عصر ظهور حجه بن الحسن العسکری علیه السلام (۲) دلیلی ندارد تا آن را به حاکمیت بنی عباس (سفاح و منصور و ... خلفای عباسی) بعد از سقوط بنی امیه منحصر بدانیم؛ چرا که برخلاف ظاهر کلام و نیز مخالف روایات مذکور است، مضافاً که در زمان عباسیان، نه تنها خلافت به اهل بیت علیهم السلام نرسید، بلکه امامان معصوم پیوسته در شکنجه و زندان به سر می بردند و خلفای بنی عباس، به شهادت تاریخ، امامان ما و علویان را به قتل می رساندند تا دوران غیبت امام دوازدهم پیش آمد. (۳)

ص: ۳۸

۱- ۴۷. تفسیر عیاشی / ج ۲، ص ۲۸۲ - اصول کافی / ج ۱، ص ۱۹۷.

۲- ۴۸. منهاج البراعه: ج ۲۱ ص ۲۸۰؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۱۹ ص ۴۰ و ... .

۳- ۴۹. این گونه سخن ها نه تنها پیشگویی و گویای دانش عمیق حضرت علی علیه السلام و یا قدرت ادبی آن امیر بیان بوده، بلکه بیانگر مظلومیت و غربت جانکاه اوست که با کنایه، حرف ها و درد دل هایش را اظهار می کند، به علاوه بر جان اهل بیت و پیروانشان عطر امید می باشد و یأس و سردی را از دل ها می زداید.

«ومنها: قَدْ لَبَسَ لِلْحِكْمَةِ جُتَّتَهَا وَأَخَذَهَا بِجَمِيعِ أَدْبِهَا مِنَ الْأَقْبَالِ عَلَيْهَا وَالْمَعْرِفَةَ بِهَا وَالتَّفَرُّغَ لَهَا، فَهِيَ عِنْدَ نَفْسِهِ ضَالَّةٌ الَّتِي يَطْلُبُهَا وَحَاجَتُهُ الَّتِي يَسْأَلُ عَنْهَا، فَهُوَ مُعْتَرِبٌ إِذَا اغْتَرَبَ الْإِسْلَامَ وَضَرَبَ بِعَسَائِبِ ذَنْبِهِ وَالصَّقَ الْأَرْضَ بِجِرَانِهِ، بَقِيَّةٌ مِنْ بَقَايَا حُجَّتِهِ، خَلِيفَةٌ مِنْ خَلَائِفِ أَنْبِيَائِهِ.» (۱)

ترجمه: «به راستی که او سپر و زره حکمت را به بر کرده (یعنی با داشتن مراتب عالی علم و عصمت، از تیرهای تمایلات نفسانی و علائق مادی مصون می باشد) و حکمت را با تمام آدابش داراست که عبارتند از اقبال و توجه به آن، و معرفت کامل به آن، و فارغ شدن برای آن؛ به گونه ای که حکمت گمشده او بوده و همواره آن را می طلبد و آرزو و نیاز اوست که پیوسته (به خاطر شدت اشتیاق به حکمت) جویای آن است. پس آن رهبر موعود، غربت و غیبت اختیار کند هنگامی که اسلام غریب، و در غروب باشد و همانند

ص: ۳۹

شتر رنج دیده و در راه مانده، دم خود را به حرکت درآورد و سینه اش را به زمین چسباند. (۱) او باقیمانده حجت های خدا و آخرین خلیفه از جانشینان پیامبران خدا است.»

واژه ها: ضآله: گمشده

جَنّه: سپر، نوعی لباس

عسیب: رستگاه مو، بیخ چانه و دم

ذَنب: دنباله، دم

جران: جلوی گردن شتر یا سینه او

شأن صدور خطبه:

نوف بکالی (۲) نقل کرده است: امیرالمؤمنین علی علیه السلام در سال ۴۰ ه. ق (اواخر عمر خود) در شهر کوفه، روی سنگی که «جعده بن هبیره مخزومی» (۳) آماده کرده بود، ایستاد و در حالی که امام علیه السلام پیراهنی از پشم بر تن داشت و بند شمشیر و کفش او از لیف خرما و بر پیشانی حضرتش (از کثرت سجود) پینه آشکار بود، این خطبه را ایراد فرمود.

ص: ۴۰

۱- ۵۱. در بین عرب ها این ضرب المثل بوده و کنایه از درماندگی و ناتوانی از قیام و حرکت است و علی علیه السلام با تشبیه اسلام به شتر آسیب دیده و خفته {که حیات و حضور ظاهری دارد ولی بی تحرک و بی فایده مانده است} نهایت ضعف و ناتوان شدنش را در آخرالزمان می رساند.

۲- ۵۲. نوف پسر فضاله از بنی بکال که قبیله و تیره ای بودند در حمیر {محلی در نزدیکی صنعای یمن}. وی از اصحاب خاصّ امام علی علیه السلام است.

۳- ۵۳. جعده خواهرزاده امام علی علیه السلام، پسر امّ هانی دختر ابوطالب، که از طرف آن حضرت استاندار خراسان بوده است.

امام علی علیه السلام در این خطبه بعد از حمد و ثنای خداوندی و بیان راه های شناخت او و توصیه به تقوا و عبرت و درس آموزی از تاریخ، به بیان برخی از اوصاف آخرین حجّت حق می پردازد و ضمن ذکر فضیلت و حکمت او، غیبت و غربتش را (غیبت صغری و کبری و عدل اسلام^(۱)) و قرآن بودنش را که با غروب و طلوع هریک، دیگری هم غروب و طلوع می یابد،^(۲) خاطر نشان می سازد.

آری؛ علی علیه السلام در آن عصر سخت اسلام، آینده امیدآفرین را نوید می دهد، (ائمہ علیہم السلام نیز در هر فرصت مناسبی، از ظهور و نهضت عظیم علوی جهانی مهدی موعود علیه السلام و ویژگی های او و حکومت و یارانش خبر می دادند).

از علامه مجلسی رحمه الله نقل شده که می گوید: این بخش از خطبه در رابطه با حضرت مهدی علیه السلام می باشد و هم چنین ابن ابی الحدید این نظر را به شیعه امامیه نسبت می دهد.^(۳) و نیز علامه خویی رحمه الله همین نظر را تأیید نموده^(۴) و عقیده طایفه معتزله را که می گویند: «آن حضرت در آینده و آخرالزمان به دنیا خواهد آمد و مدتی پنهان بوده، بعد قیام می کند» رد می نماید؛ چرا که ما دلایل عقلی و نقلی و روایات و اخبار متواتر و فراوان داریم که هیچ گاه زمین از

ص: ۴۱

۱- ۵۴. قال النبی صلی الله علیه وآله: «إني تارك فيكم الثقلين: كتاب الله وعترتي أهل بيتي، فإنهما لن يفترقا حتى يردا عليّ الحوض». {حدیث متواتر و مشهور در کتب شیعه و سنی}

۲- ۵۵. قال النبی صلی الله علیه وآله: «الإسلام بدأ غريباً وسيعود غريباً».

۳- ۵۶. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۱۰ ص ۹۶.

۴- ۵۷. شرح نهج البلاغه، محقق خویی: ج ۱۰ ص ۳۵۱.

حجت حقّ و امام معصوم خالی نمی باشد و در کتب اهل تسنن نیز مکرر آمده است. (۱) به علاوه عقیده ما شیعیان دوازده امامی بر آن است که حضرتش در زمان خاصی (سال ۲۵۵ ه. ق) در سامراء از پدر و مادر خاص (امام حسن عسکری و نرجس خاتون علیهما السلام) با تمام خصوصیاتش به دنیا آمده و اکنون زنده و در پرده غیبت به سر می برد؛ همانند خورشید در پشت ابرها که باز نور و انرژی حیات بخش آن به تمام موجودات زمین می رسد. البته پنهان بودن آن ولی الله اعظم - عزّوجلّ الله فرجه الشریف - از دید مردم به خاطر مصالح و حکمت است و آن گاه که زمینه های اجتماعی و علمی و... فراهم شود، به فرمان الهی قیام می کند و بشریت را از بدبختی و ظلم و فساد نجات می دهد.

مسئله طول عمر آن حضرت نیز از نظر علمی، تاریخی، اعتقادی و ... پاسخ داده شده است که پرداختن به آن از حوصله این کتاب بیرون است.

امام علی علیه السلام در بیان ویژگی های آن منجی موعود می فرماید:

الف) حکمت را با تمام آداب و ابعادش داراست، حقایق هستی و علوم حقّه را یافته، مطیع محض خدا می باشد (بیعت هیچ قدرتمندی را ندارد) عبودیت و خشیت پروردگار، پرورده اوست (در برابر تیرهای توطئه ها و تهدیدهای شیاطین درون و بیرون) معصوم است و مصون (در حصن تقوا و خوف خداوندی) و چون می داند خصلتی شریف تر و رفیع تر و گران بهاتر از حکمت نیست، چنان که قرآن می فرماید:

«وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا» (۲)

ص: ۴۲

۱- ۵۸. الإمام المهدی عند أهل السنّه.

۲- ۵۹. سوره بقره / آیه ۲۶۹.

یا آن که نسبت به همه جهان و دنیا می فرماید: «قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ» (۱) یعنی او از علائق و وابستگی های دنیوی و مادی محدود، دل بریده، و با حکمت و معنویت و ملکه فضایل کامله انس و الفت یافته، همان گونه که علی علیه السلام می فرماید: «الحکمه ضآله المؤمن» (۲)

ب) آن رهبر موعود از نظرها غایب بوده؛ زیرا اسلام غریب و در غربت مانده است (با فراگیر شدن فساد و گسترش جور و جنایت)، قرآن مهجور واقع شده و عترت همان امام معصوم و عدل کتاب الله است و طبق حدیث ثقلین (۳) که با مهجور ماندن یکی، دیگری هم مهجور قرار می گیرد وقتی قوانین قرآن و دستورات اسلام و ارزش های اخلاقی آن منزوی گشت و افول نمود، امام حق و عدل هم دور از مدیریت دین و دنیای جامعه بشری (در غیبت) به سر می برد و همان طور که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

«إذا خرج المهديّ من ولدی نزل عیسی بن مریم فصلی خلفه، بدء الإسلام غریباً وسعود غریباً كما بدء، فطوبی للغرباء. قيل: یا رسول الله! ثمّ یكون ماذا؟ قال: ثمّ یرجع الحقّ إلی أهله (۴)؛ وقتی حضرت مهدی علیه السلام قیام کند، او که از فرزندان من است، حضرت عیسی علیه السلام از آسمان فرود آید و پشت سر او به نماز ایستد، اسلام با غربت و کمی یاور شکل گرفت و در آینده

ص: ۴۳

۱- ۶۰. سوره نساء / آیه ۷۷.

۲- ۶۱. نهج البلاغه: حکمت ۸۰.

۳- ۶۲. مسند حنبل: ج ۵ ص ۱۸۱؛ کنز العمال: ج ۱ ص ۴۴؛ مجامع روایی شیعه.

۴- ۶۳. بحار الانوار: ج ۲۵ ص ۱۳۶؛ منتخب الأثر: ص ۴۱.

نیز غریب خواهد شد (کمی مسلمانان راستین و عدم اجرای دستوراتش) پس خوشا به حال غریبان (مسلمانان اندکی که صبر کردند و ایمان خود را حفظ نمودند و به پاداش و بهشت رسیدند).

در ادامه از پیامبر صلی الله علیه و آله سؤال شد: بعد از غربت چه خواهد شد؟ فرمود: آن گاه حقّ به اهلش برمی گردد (خلافت و حکومت به امام حق و جانشینان معصوم پیامبر صلی الله علیه و آله می رسد و اسلام عزّت و اقتدار می یابد).

جالب آن که در برخی از روایات به حضرت مهدی علیه السلام نسبت غریب داده شده؛ از جمله امام موسی کاظم علیه السلام می فرماید:

«هو الطريد الوحيد الغريب الغائب عن أهله الموتور بأبيه»^(۱).

(ج) ویژگی دیگر آن صاحب حکمت، این است که آخرین و باقیمانده حجت های الهی و از جانشینان پیامبران می باشد (برای هدایت و رهبری بندگان خدا). بدیهی است وصف حجه الله و خلیفه الله فقط به انبیا و اوصیا و ائمه معصوم و منصوب پیامبر صلی الله علیه و آله اطلاق می شود (نه به هر عالم یا عارفی بدون مقام عصمت که کلام و کارش حجت نمی باشد) و خلیفه و وارث واقعی انبیا و امامان علیهم السلام در عصر غیبت، همان مهدی منتظر علیه السلام می باشد.^(۲)

شاید این همه توصیف و تبیین ویژگی های آن امام موعود، هشدار ائمه علیهم السلام است به پیروان خود و مسلمانان تا مبادا در عصر طولانی غیبت

ص: ۴۴

۱- ۶۴. منتخب الأثر: ص ۲۶۲.

۲- ۶۵. منهاج البراعه / ج ۱۰، ص ۳۵۵.

و آزمون های سخت، دنبال هر فرصت طلب مدّعی مهدویت بروند، بلکه با آگاهی از معیارهای مکتبی، مدعیان دروغین را طرد کنند.

در فصل پایانی خطبه، حضرت علی علیه السلام اصحاب خود را پند و اندرز می دهد و با یادی خاص از یاران شجاع و شهیدش، همگان را برای جهاد و پیکار علیه معاویه بن ابوسفیان، مهیا و سازماندهی کرده، این گونه می فرماید:

«ای مردم! من مواعظی را که پیامبران برای امت های خود بیان کردند میان شما نشر دادم و تکالیفی را که جانشینان پیامبران گذشته در میان امت خود به انجام رساندند، تحقق بخشیدم. با تازیانه (کنایه از کلام تند) شما را ادب کردم نپذیرفتید، به راه راست نرفتید، با هشدارهای فراوان شما را خواندم ولی جمع نشدید.

شما را به خدا! آیا منتظرید رهبری جز من با شما همراهی کند و راه حق را به شما نشان دهد؟ آگاه باشید! آنچه از دنیا روی آورده بود، پشت کرد و آنچه پشت کرده بود روی آورد و بندگان نیکوکار خدا آماده کوچ کردن شدند و دنیای اندک و فانی را با آخرت جاویدان تعویض کردند.

آری، آن دسته از برادرانی که در جنگ صفین خونشان ریخت، هیچ زبانی نکرده اند؛ گرچه امروز نیستند تا خوراکشان غم و غصّه، و نوشیدنی آن ها خونابه دل باشد.

به خدا سوگند! آنان خدا را ملاقات کردند، که پاداش آنان را داد و پس از دوران ترس، آن‌ها را در سرای امن خود جایگزین فرمود.

کجا هستند برادران من که بر راه حق رفتند و با حق درگذشتند؟! کجاست عمّار؟ کجاست پسر تیهان (مالک بن تیهان انصاری)؟ و کجاست ذوالشهادتین؟ (خزیمه بن ثابت انصاری که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله شهادت و گواهی او را ذوالشهادتین - دو شهادت - دانست) و کجایند همانند آنان از برادرانشان که پیمان جانبازی بستند و (دشمنان) سرهایشان را برای ستمگران فرستادند؟!»

نوف می گوید: امام علیه السلام به اینجا که رسید، دست به محاسن مبارک گرفت و زمانی طولانی گریست و سپس فرمود:
«دریغا! از برادرانم که قرآن را خواندند و براساس آن قضاوت کردند، در واجبات الهی اندیشه کرده و آن‌ها را برپا داشتند. سنت‌های خدا را زنده و بدعت‌ها را نابود کردند. دعوت جهاد را پذیرفته و به رهبر خود اطمینان داشته و از او پیروی کردند.»

سپس با صدای بلند فرمود:

«جهاد! جهاد! بندگان خدا، من امروز لشکر آماده می‌کنم، آن‌که می‌خواهد به سوی خدا رود، همراه ما خارج شود.»

نوف در این مورد می گوید: امام علی علیه السلام برای امام حسین علیه السلام ده هزار سپاهی، برای قیس بن سعد ده هزار سپاهی، برای ابویوب انصاری ده هزار سپاهی و برای دیگر فرماندهان نیز سپاهی معین کرد و آماده بازگشت به صفین بود که قبل از جمعه، این ملجم ملعون به امام ضربت زد و لشکریان به خانه ها بازگشتند و ما چون گوسفندانی بودیم که شبان خود را از دست داده و گرگ ها از هر طرف برای ما دهان گشوده بودند.

«اللَّهُمَّ بَلِّ لَّا- تَخْلُو الْأَرْضُ مِنْ قَائِمٍ لَّهِ بِحُجَّتِهِ؛ إِمَّا ظَاهِرًا مَشْهُورًا، وَإِمَّا خَائِفًا مَغْمُورًا لِنَّا تَبَطَّلَ حُجَّجَ اللَّهِ وَبَيَّنَاتُهُ. وَكَمْ ذَا وَأَيْنَ أَوْلِيَّكَ؟ أَوْلِيَّكَ - وَاللَّهِ - الْمَاقِلُونَ عِدَدًا وَالْمَعْظُمُونَ عِنْدَ اللَّهِ قَدْرًا، يَحْفَظُ اللَّهُ بِهِمْ حُجَّتَهُ وَبَيِّنَاتِهِ حَتَّى يُودِعُوهَا نُظْرَاءَهُمْ وَيَزْرَعُوهَا فِي قُلُوبِ أَشْبَاهِهِمْ، هَجَمَ بِهِمُ الْعِلْمُ عَلَى حَقِيقَةِ الْبَصِيرَةِ وَبَاشَرُوا رُوحَ الْيَقِينِ وَاسْتَلَانُوا مَا اسْتَعْوَرَهُ الْمُتَرْفُونَ، وَأَنَسُوا بِمَا اسْتَوْحَشَ مِنْهُ الْجَاهِلُونَ وَصَدَّ حُبُّوا الدُّنْيَا بِأَيْدِيَانِ أَرْوَاحِهَا مُعَلَّقَةً بِالْمَحَلِّ الْأَعْلَى أَوْلِيَّكَ خُلَفَاءَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، وَالِدُعَاءِ إِلَى دِينِهِ. آه شَوْقًا إِلَى رُؤْيَيْهِمْ! انْصَرِفْ يَا كُمَيْلُ إِذَا شِئْتَ.» (۱)

ترجمه: «آری خداوند! هیچ گاه زمین خالی نمی ماند از کسی که به دلیل و حجت دین خدا را برپا دارد، حال یا آشکار و مشهور یا ترسان و پنهان، تا حجت ها و دلیل های روشن خدا باطل نشده و از بین نرود، اینان چه تعدادند و کجایند؟

ص: ۴۸

به خدا سوگند! که شمار آنان اندک ولی نزد خدا منزلت والا دارند و بسیار بزرگوارند (بزرگ مقدارند) که خدا به وسیله آنان حجت ها و نشانه های خود را حفظ می کند تا به افرادی که همانندشان هستند بسپارد و در دل های آنان بکارد، آنان که علم و دانش را با نور حقیقت بینی بر گرفتند و روح یقین را دریافته اند و آنچه خوش گذران ها دشوار شمارند، آسان و دلنشین گرفته و با آنچه نادانان هراس دارند، انس گرفته اند. در دنیا با بدن هایی زندگی می کنند که روح هایشان به جهان بالا پیوند خورده است، آنان جانشینان خدا در زمین و دعوت کنندگان به سوی دین خدایند، آه و افسوس، چه سخت شوق دیدارشان دارم! ای کمیل هرگاه خواستی باز گرد.»

واژه ها: مغمور: غمر، پوشانیده، فراگرفتن آب

استلان: نرم شمردن، نرم یافتن

مترف: به ناز و نعمت پرورده، ستم کار

استوعر: سخت و دشوار

توضیح و تفسیر:

کمیل بن زیاد نخعی (۱) می گوید: امیرالمؤمنین علی علیه السلام دست مرا گرفت و به

ص: ۴۹

۱- ۶۷. کمیل از اهالی یمن و از اصحاب بزرگوار و خواص یاران و صاحب سرّ و راز امام علی علیه السلام بود. دعای معروف کمیل را حضرت به او آموخت و این مصاحبت عرفانی را {به نقل شیعه و سنی} با او داشته است. سرانجام طبق پیشگویی علی علیه السلام در مسیر مکتب شیعی، حجاج او را به شهادت رساند.

سوی بیرون شهر کوفه روان شد، وقتی به فضای صحرا و طبیعت صاف رسید، آهی عمیق، سرد و پردرد کشید و این کلام سراسر حکمت و کرامت را بیان کرد.

علامه خویی رحمه الله می نویسد: این خلوت روحانی حضرت علی علیه السلام با کمیل، ظاهراً شب هنگام انجام گرفته و بعد از جنگ صفین و اندوه عظیم علی علیه السلام که فتنه خوارج و سستی اهل کوفه آشکار گردید، واقع شده است. (۱)

امام علیه السلام ابتدا با یک هشدار و تذکر، سخن را آغاز و کمیل را آماده دریافت و تحمل حقایق و معارف بلند می نماید، آن گاه همانند یک جامعه شناس بصیر به صورت علمی و عالی، افراد جامعه را به سه دسته تقسیم می کند:

۱ - عالم و دانشمند ربانی.

۲ - متعلم و دانشجوی راه سعادت و حق.

۳ - گروه عوام پشه منش که دستخوش بادهای بوده و سرگردانند، دنبال هر سر و صدایی می روند و با وزش هر بادی حرکت می کنند (فاقد زندگی هدفمند و عقلانی اند). سپس به ارزش دانش و مقام دانشمند و برتری عالمان بر ثروتمندان می پردازد و در برتری علمی خود بر همگان، به سینه مبارکش اشاره نموده، می فرماید:

«ها إن هاهنا لعِلماً جَمّاً (۲)؛ آگاه باش! به راستی که اینجا دانش ژرف و انبوهی انباشته...»

و خداوند علم و معالم حق را در تمام اعصار (اگرچه در گروهی قلیل) نگه

ص: ۵۰

۱- ۶۸. منهاج البراعه: ج ۲۱ ص ۲۲۱.

۲- ۶۹. نهج البلاغه: حکمت ۱۳۹.

می دارد و آنان حجت های خدایند، آشکار و شناخته شده در میان مردم و یا ترسان و پنهان (مانند امام دوازدهم حضرت مهدی علیه السلام).

در اینجا حضرت علی علیه السلام به یکی از فلسفه های غیبت و پنهان بودن امام زمان علیه السلام که همان ترس از قتل و عدم یاران مخلص کافی و آمادگی نداشتن جامعه باشد، اشاره می کند و روایات متعددی براین حقیقت دلالت دارد (که خداوند آخرین رهبر و امام معصوم را برای نجات بشریت و تحقق عدالت جهانی و احیای احکام الهی، از نظرها پوشیده و پنهان داشته تا مانند یازده امام معصوم علیهم السلام که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله معین فرموده بود، به شهادت نرسانند).

از جمله امام باقر علیه السلام می فرماید:

«إِنَّ لِلْقَائِمِ غَيْبَةً قَبْلَ ظُهُورِهِ. قُلْتُ: لِمَ؟ قَالَ: يَخَافُ الْقَتْلَ (۱)؛ مطمئناً برای قائم ما غیبتی است قبل از ظهورش. راوی می پرسد: چرا و به چه علت؟ می فرماید: به خاطر ترس از قتل.»

و نیز در زیارت نامه آن حضرت می خوانیم:

«السَّلَامُ عَلَى الْمُهَذَّبِ الْخَائِفِ (۲)؛ سلام بر تو ای پاکیزه جان ترسان.»

حال با توجه به این که امام و حجت غایب، با این ویژگی ها، تنها حجه بن الحسن المهدی علیه السلام می باشد، به وضوح می توان گفت بیان امام علی علیه السلام در رابطه با آن امام مخفی از نظر می باشد.

ص: ۵۱

۱- ۷۰. منتخب الأثر: ص ۲۶۹؛ اصول کافی: ج ۱ ص ۳۳۷؛ مکیال المکارم: ص ۱۵۵؛ بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۱۵۷.

۲- ۷۱. مصابیح الجنان: ص ۴۶۸.

و بر این حقیقت که حضرت علی علیه السلام فرمود: «هیچ گاه زمین از حجت و خلیفه الله خالی نمی ماند»، روایت امام صادق علیه السلام نیز دلالت دارد که می فرماید:

«... وَلَمْ تَخُلْ مُنْذُ خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ حُجَّةِ اللَّهِ فِيهَا؛ إِذَا ظَاهِرٌ مَشْهُورٌ أَوْ غَائِبٌ مَسْتُورٌ. وَلَا تَخْلُو الْأَرْضُ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ مِنْ حُجَّةٍ (۱)؛ از هنگامی که خداوند آدم علیه السلام را آفرید، زمین از حجت خدا خالی نمانده؛ خواه آشکار و مشهور باشد یا پنهان و پوشیده از چشم ها، و خالی نبودن زمین از حجت و انسان کامل ادامه خواهد داشت تا زمان قیامت و برپا شدن رستاخیز.»

و نیز از حضرت مهدی علیه السلام نقل شده است که فرمود: «زمین هیچ گاه از حجت خالی نمی باشد، حال آن حجت، یا آشکار و یا پنهان است.» (۲)

ابن ابی الحدید (دانشمند مشهور اهل تسنن) می گوید:

«این کلام علی علیه السلام ناظر به مذهب امامیه و شیعه می باشد. (۳) (یعنی اعتقاد به وجود امام در هر عصر و زمان).»

و ابن میثم نیز می نویسد:

«سخن آن حضرت بیانگر همان نظر شیعه است که وجود امام در هر زمان بین مردم، مقتضای حکمت الهی بوده و

ص: ۵۲

۱- ۷۲. منتخب الأثر: ص ۲۷۱.

۲- ۷۳. اصول کافی: ج ۱ ص ۱۷۸ و ۵۲۵؛ کمال الدین و تمام النعمه: ص ۵۱۱.

۳- ۷۴. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۱۸ ص ۳۵۱.

چندان که تکلیف باقی است، وجود امام نیز واجب و لازم می باشد، حال ظاهر و آشکار یا غایب^(۱) (مانند وجود خورشید که برای عالم تکوین و طبیعت ضرورت دارد). و اکنون که همه امامان شیعه از دنیا رفته اند، تنها حجّه الله و خلیفه الله در جهان، حجّه بن الحسن العسکری علیه السلام است.»

آن گاه حضرت علی علیه السلام در بیان هدف و نقش محوری حجت های الهی در زمین می فرماید:

«تا نشانه های خداوندی (آثار نبوت، احکام دین، علم، معرفت و عبودیت راستین) از بین نرود و ارزش های الهی و انسانی، اسوه ها و الگوهای فضیلت و هدایت بماند؛ یعنی در وجود آن انسان کامل و به برکت او، نور علم و حقّ در جهان ظلمانی جهل و مادیت، جلوه گر باشد و بشریت هدایت شود.»

حال اینان چه تعدادند و کجایند؟ امام علیه السلام به جای بیان کمیت و تعداد و مکان آن ها، به پاسخ بلندی اشاره می کند و می فرماید:

«به خدا سو گند! اینان در شمارش و از حیث کمی اندکند،^(۲)

ص: ۵۳

۱- ۷۵. شرح نهج البلاغه، کمال الدین میثم بن علی بن میثم بحرانی: ج ۵ ص ۳۲۶.
۲- ۷۶. در رابطه با اصل امامت و ضرورت وجود مستمرّ امام معصوم در عالم و بیان شؤون متعدّد او {رهبری دینی، سیاسی، اجتماعی، ولایت تکوینی و تشریحی و خلیفه الله بودنش و ...} رجوع کنید به: فصلنامه انتظار: ج ۱۱ ص ۱۱۸ و اصول کافی: ج ۱ ص ۵۲۷ و عیون اخبار الرضا: ج ۱ ص ۶۵ و فرهنگ نامه مهدویت: ص ۲۷ و ۵۰.

لیکن از نظر کیفی، والاترین و برترین قدر و منزلت را در پیشگاه پروردگار دارند.»

و در وصف و ویژگی امامان و پیشوایان معصوم علیهم السلام می فرماید:

(الف) اینان، حافظان بینات و آثار الهی هستند (با بیان دین خدا و اجرای دستورات او و نشر احکام و دفع بدعت ها و تحریف ها و ...).

(ب) معارف و حقایق خداوندی را به افرادی همانند خودشان (از نظر علم و فضیلت و عصمت) می سپارند.

(ج) به حقیقت بینایی رسیده و روح یقین را درک کرده اند (به مقام عصمت رسیده اند و علم آنان لدنی و حضوری و خدادادی است نه مدرسه ای).

(د) در برابر سختی ها و سنگلاخ های زندگی صابر و با استقامتند، دلبستگی و وابستگی به دنیای مادی نداشته، پیوسته جویای خوشنودی خدایند.

(ه) به آنچه نادانان از آن می ترسند، انس دارند و خو گرفته اند (با تنهایی، ساده زیستی، زهد و قناعت، به خاطر لذت یقین و شیرینی عرفان خدایی).

(و) پیکر و بدن هایشان در دنیاست ولی روح و جانیشان به بلندای عالم نور مرتبط و تعلق دارد و چون وصول به حق یافته و دلباخته خدایند همه چیز در دیدشان ناچیز و کوچک می نماید و هم صحبت با ملائک و ملا اعلی هستند. به راستی چون این اوصاف و لیاقت ها را دارند،

و به فرموده آن حضرت در خطبه متقین:

«عَظْمُ الْخَالِقِ فِي أَنْفُسِهِمْ فَصَعُرَ مَا دُونَهُ فِي أَعْيُنِهِمْ (۱)؛ آفریدگار

ص: ۵۴

در روح و جانشان بزرگ جلوه کرده، لذا غیر او در نظرشان کوچک است.»

اینانند خلیفه و جانشینان خدا در روی زمین، پس دعوت نمودن به دین خدا و راه حق و سعادت را شایسته اند.

آه، آه، چه بسیار مشتاق و آرزومند دیدارشان هستم، آری اشتیاق امام علی علیه السلام بیانگر رابطه روحی و سنخیت با آنان می باشد که «الجنس مع الجنس یمیلوا»، نوریان مر نوریان را طالبند.

بدیهی است این شایستگی ها جز در امامان معصوم و منصوب خدا (که در کلام پیامبر صلی الله علیه و آله و ... آمده) که آخرین آنان حضرت مهدی علیه السلام است وجود نداشته و کلام امام علی علیه السلام ناظر به این حقیقت است؛ خصوصاً با تعبیر «خلیفه الله» که به انبیا و ائمه علیهم السلام اطلاق می شود و اظهار شدت اشتیاق دیدار آنان.

در پایان با نهایت ادب و احترام و اختیار (نه امر و الزام) نسبت به مصاحب خود می فرماید: «ای کمیل! هرگاه خواستی باز گرد.»

به قول شارحین نهج البلاغه، این حکمت، یکی از فصیح ترین بیاناتی است که از امیرالمؤمنین و امیر کلام علیه السلام نقل شده است.

«وَأَخَذُوا يَمِينًا وَشِمَالًا طَعْنًا فِي مَسَالِكِ الْغَيِّ وَتَرَكَأَ لِمَذَاهِبِ الرُّشْدِ، فَلَا تَسِيءَ تَعْجِلُوا مَا هُوَ كَائِنٌ مُرْصَدٌ، وَلَا تَسْتَبْطِئُوا مَا يَجِيءُ بِهِ الْغَدُّ، فَكُمْ مِنْ مُسِيءٍ تَعْجِلُ بِمَا إِنْ أَدْرَكَهُ وَدَّ أَنْهُ لَمْ يُدْرِكْهُ، وَمَا أَقْرَبَ الْيَوْمَ مِنْ تَبَاشِيرِ غَدٍ يَا قَوْمِ هَذَا إِبَانٌ (إِيَّانٌ) وَرُودٌ كُلُّ مَوْعُودٍ وَدُنُوٌّ مِنْ طَلَعِهِ مَا لَا تَعْرِفُونَ.» (۱)

ترجمه: «(دنیا طلبان) راه های چپ و راست را برگزیدند و رفتند، و مسلک های گمراهی پیمودند و راه مستقیم هدایت و رستگاری را رها کردند. پس نسبت به آنچه باید باشد و پیش آید، شتاب مکنید و آنچه در آینده باید بیاید دیر شمارید، چه بسا کسی برای رسیدن به چیزی شتاب کند، اما وقتی آن را دریابد، آرزو کند، کاش به آن نمی رسید و آن را نمی دید. و چه نزدیک است امروز ما به فردایی که آثار آن آشکار گشته است. ای مردمان! اینک ما در آستانه

ص: ۵۶

تحقق وعده های داده شده و نزدیکی ظهور چیزهایی که بر شما پوشیده و ناآگاهید، قرار داریم.»

واژه ها: طعن: رفتن

تباشیر: اوایل صبح و هر چیز مژده

ابان: وقت و زمان هر چیز

رصد: چشم داشت، مراقب

استبطاء: کندی و درنگ کردن

توضیح و تفسیر:

گویا بیان امام علی علیه السلام ناظر به آینده بشریت و حوادث جامعه قبل از ظهور و قیام حضرت مهدی علیه السلام می باشد و این که انسان ها، راهی دو مسیر انحرافی و باطل راست و چپ می شوند و به جای پیمودن راه روشن دین حق، راه های افراط و تفریط را به خاطر تمایلات نفسانی و مادی می روند. در حالی که به فرموده آن حضرت:

«الْيَمِينُ وَالشَّمَالُ مَضَلَّةٌ، وَطَرِيقُ الْوَسْطَى هِيَ الْجَادَّةُ (۱)؛ رفتن به سوی راست و چپ گمراهی است و راه میانه و اعتدال، جاده مستقیم و نجات بخش می باشد.»

و راه زندگی و حیات طیبه که پیامبران، ملت ها را به آن دعوت کرده اند همان طریق توحید و عدالت و کوتاه ترین فاصله برای رسیدن انسان به کمال

ص: ۵۷

۱- ۷۹. نهج البلاغه: خطبه ۱۶. و نیز در خطبه های ۲۱۳ و ۲۲۲ و ... گرایش به چپ و راست را مذمت کرده است.

و سعادت لایق به حال خود است، لیکن شیطان نفس و مسلک ها و مرام های انحرافی و تئوری های باطل (ساخته اندیشه های ناقص بشری و متأثر از سلطه گری ها) ملت ها را به سوی شرق و یا غرب کشانند و از حقایق و هدایت بازداشتند؛ چه در مسائل فردی و خانوادگی و چه در مدیریت های کلان و جهانی. همان گونه که شاهدیم هیچ یک بشریت را به صلح و سعادت و عدالت و نقطه نور و رهایی از بدبختی ها نرسانند.

بدیهی است که راه مستقیم و حق یکی است (کوتاه ترین فاصله بین دو نقطه، بودن تا شدن و رسیدن به وضعیت مطلوب که راه حق و کمال انسان می باشد).

جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه

چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند

و در قرآن مجید هم می خوانیم: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسِيْطًا...» (۱) یعنی مکتب اسلام در تمام زمینه های زندگی فردی و جمعی، در اندیشه و عمل، راه میانه و اعتدال را توصیه و به آن هدایت می کند (نه دنیاگرایی و دلباختگی و هدف قرار دادن زندگی محدود و مادی و زودگذر دنیا، و نه غافل و تارک دنیا، بلکه دنیا را مزرعه آخرت و ابزار رسیدن به جهان ابدی و زندگی جاوید و نامتناهی می داند).

و آن گاه حضرت از شتاب و عجله در تحقق حوادث و فتنه های آینده (که ظاهراً پیامبر صلی الله علیه و آله خبر داده بود و اصحاب از امام علی علیه السلام زمان وقوع آن ها را

ص: ۵۸

می پرسیدند) نهی نموده، می فرماید: آن ها رخ خواهد داد و شما به آنچه خواهد شد حریص مباشید؛ زیرا بسیاری از حوادث که انسان وقوعش را می خواهد، وقتی پیش آید، آدمی به گونه ای ناراحت می شود که آرزو می کند کاش نبود و آن ها را نمی دید، چون از زیان های پنهان آن حوادث، غافل و بی خبر بوده، همان گونه که قرآن می فرماید:

«وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئاً وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»^(۱)؛ و چه بسا چیزی را شما دوست داشته باشید در حالی که برای شما شرّ و ناپسند است، و خداوند می داند و شما ناآگاهید و نمی دانید.

و در جای دیگر می فرماید:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ»^(۲)؛ ای مؤمنان! هرگز از چیزهایی پرسید که اگر فاش گردد، شما را بد می آید و ناراحت می شوید.»

در حقیقت علی علیه السلام با عنایت به آیات قرآن می آموزد که امور را به خدا واگذارید و خیر را از او بخواهید و در مسائل اجتماعی مطیع رهبر الهی خود باشید، آنچه لازم باشد به موقع بیان می کند (چرا که علم و آگاهی انسان ها محدود می باشد؛ به علاوه دانستن برخی مسائل، تکلیف و مشکلات افراد را بیشتر می کند. مضافاً آنچه مهم است ایمان به سخنان پیامبر صلی الله علیه و آله و قطعی بودن وقوع پیش بینی های اوست؛ زیرا درک و کلام او ریشه در وحی الهی دارد

ص: ۵۹

۱- ۸۱. سوره بقره / آیه ۲۱۶.

۲- ۸۲. سوره مائده / آیه ۱۰۱.

و معصوم و مصون از خطاست (۱) و برای مؤمن توجّه به تکلیفش در هر زمان و موضع گیری صحیح او و استقامت در برابر حوادث و آزمون ها لازم می باشد، همان طور که علائم فردا از امروز دیده می شود و رسیدن آن وقایع و نشانه آن ها از کردار همین زمان مردم آشکار است).

ای مردم! اینک زمان آمدن هر موعود و آستانه تحقّق وعده هایی است که داده شده و زمان فتنه هایی می باشد که از آن ها آگاهی ندارید و نمی شناسید، آن زمان فرا رسیده است.

ابن ابی الحدید معتزلی می نویسد:

«مقصود حضرت، حوادث هولناک پایان عمر دنیا و قبل از قیامت می باشد که پیامبر صلی الله علیه و آله خبر داده بود، ولی جمعی از شارحین نهج البلاغه این کلام امام علی علیه السلام را متناسب با حوادث آینده نه چندان دور دانسته و یا از کلمات متشابه می دانند که همراه با ابهام بوده و در کتاب نهج البلاغه این گونه موارد مکرر آمده است.» (۲)

به نظر می رسد محدود نمودن کلام آن حضرت به زمان و حادثه خاص، بدون قرینه و دلیل صحیح نیست بلکه اطلاق آن شامل کلیه ملاحم و حوادث تا قبل از ظهور امام زمان علیه السلام می شود.

***

ص: ۶۰

۱- ۸۳. سوره نجم / آیه ۳.

۲- ۸۴. منهاج البراعه: ج ۹ ص ۱۳۵.

بیشترین بحث و بهره، مربوط به ادامه خطبه است که می فرماید:

«أَلَا! وَإِنَّ مَنْ أَدْرَكَهَا مِنَّا يَسِيرِي فِيهَا بِسِرَاجٍ مُنِيرٍ، وَيَخْذُو فِيهَا عَلَى مِثَالِ الصَّالِحِينَ، لِيُحِلَّ فِيهَا رِبْقًا، وَيُعْتِقَ فِيهَا رِقًّا، وَيَصْدَعَ شَعْبًا، وَيَشْعَبُ صَدْعًا. فِي سُرَّتِهِ عَنِ النَّاسِ لَا يُبْصِرُ الْقَائِفُ أَثَرَهُ وَلَوْ تَابَعَ نَظْرَهُ، ثُمَّ لَيْشُحَذَنَّ فِيهَا قَوْمٌ شَحَذَ الْقَيْنِ النَّصْلَ، تُجَلِّي بِالتَّنْزِيلِ أَبْصَارَهُمْ، وَيُؤْمِي بِالتَّنْفِيسِ فِي مَسَامِعِهِمْ، وَيُعْبَقُونَ كَأْسَ الْحِكْمَةِ بَعْدَ الصَّبُوحِ.» (۱)

ترجمه: «آگاه باشید آن که از ما (حضرت مهدی علیه السلام) فتنه های آینده را دریابد، با چراغی روشن و روشنگر سیر می کند و بر روش و سیره صالحان و نیکان رفتار می نماید تا در آن گرفتاری ها بندی بگشاید و بردگان و ملت های اسیر را آزاد سازد و جمعیت ها (و دولت های گمراه و ستمگر را) از هم متلاشی و پراکنده سازد و حق جویان متفرق را گرد آورد. او (سال های طولانی) در پنهان و غیبت از مردم به سر می برد؛ به گونه ای که اثرشناسان، اثر قدمش را نیابند، گرچه در یافتن آن فراوان تلاش کنند. پس گروهی در آن فتنه ها چونان شمشیرها صیقل می خورند (آماده درهم کوبیدن فتنه ها می گردند) دیدگان آن ها با نور قرآن جلا داده و تفسیر

ص: ۶۱

قرآن در گوش هایشان طنین افکند و جام های حکمت در صبح گاهان و شام گاهان نوشانده شوند.»

واژه ها: ربوق: کمند

حلّ ربوقه: رنج و سختی او را گشود و دور کرد

صدع: متفرق، پریشان، شکافتن

عبوق: شرب شبانگاه

شعب: به هم پیوست و جمع کرد

قائف: پی شناس

فین: آهنگر و آهنگری

نصل: تیغ بی تیغه

شخذ: تیز، سخت راندن، خشم گرفتن

توضیح و تفسیر:

حضرت علی علیه السلام بعد از ترسیم جامعه جهانی در آستانه ظهور منجی موعود، مهدی آل محمد علیهم السلام به بخشی از ویژگی ها و اهداف محوری قیام ایشان پرداخته و آن گاه صفات و خصوصیات یاران آن رهبر الهی را بیان می فرماید: «أَلَا وَإِنَّ مَنْ أَدْرَكَهَا مِنَّا» (۱) هشدار و آگاهی می دهد تا در تاریکی های عصر غیبت گرفتار فتنه ها و مدعیان فریب گر نشده، با بصیرت و دانایی، راه و رهبر حق را بشناسیم و تبعیت کنیم و از سربازان او باشیم، ان شاء الله.

ص: ۶۲

نخست این که: آن موعود امم از عترت پیامبر صلی الله علیه و آله و علوی و فاطمی است (که روایات فریقین شیعه و سنی به روشنی و صراحت بر این حقیقت دلالت دارد).

دوم این که: در جامعه حضور دارد و از حوادث و مسائل و آنچه می گذرد، آگاه است.

سوم این که: با چراغ نورانی (۱) ولایت و امامت و نور علم الهی و منطق، عالمیان را به نور و نجات می رساند، و همچون نور، خود گواه حقانیت خویش (آفتاب آمد دلیل آفتاب) و زداینده تاریکی ها و حیات آفرین و امیدبخش بوده، چشم ها و دل ها را به خود جلب می کند (البته کوران و خفاشان توان دیدن آن نور را ندارند).

چهارم این که: سیره عملی و رفتار او در همه زمینه ها بر روش صالحین (پیامبر و امامان معصوم علیهم السلام، عالی ترین چهره صالحان) حق و عدل (نه مانند حاکمان ستمگر تاریخ) می باشد.

پنجم این که: آن موعود ما سال های طولانی، پنهان از مردم و در غیبت به سر می برد؛ به گونه ای که هیچ کس، حتی اثرشناسان را توان راه یابی و دیدن او نباشد مگر مؤمنان ممتاز و برخی پاکان که طبق حکمت و مصلحت، آن حضرت را ملاقات کنند.

و آن گاه به بیان اهداف آن پیشوای پاک (۲) می پردازد و می فرماید:

ص: ۶۳

۱- ۸۷. امام علی علیه السلام در خطبه ۱۸۷ نسبت به خود نیز تعبیر به سراج نموده، می فرماید: «إِنَّمَا مِثْلِي بَيْنَكُمْ كَمِثْلِ السَّرَاجِ...».

۲- ۸۸. در اینجا کلام علی علیه السلام گرچه صراحت اسمی و انحصاری به مهدی موعود علیه السلام ندارد (و برخی شامل ائمه یا سالکان و عالمان راه حق دانسته اند) لیکن با توجه به سیاق و بیان اوصاف (سراج منیر، پنهان و استتار و ...) آن منجی و اهداف و انصارش، به وضوح قابل انطباق بر خاتم الاوصیا حجه بن الحسن - عَجَّلَ اللَّهُ فَرَجَهُ الشَّرِيفِ - می باشد.

الف) او با زدودن جهل و شک و ذلت، بندهای عقل و علم را می‌گشاید و باز می‌کند و انسان‌ها، خردمند و رشید می‌شوند.

ب) ملت‌های مانده در اسارت و بردگی و استعمار را آزاد می‌سازد و اسیران هواهای نفسانی و نادانی را رهایی می‌بخشد.

ج) احزاب و جمعیت‌های گمراه و ستمگر را پراکنده و متلاشی نموده، مؤلفه‌های قدرت‌های استکباری و توطئه‌هایشان را درهم می‌ریزد.

د) حق‌جویان محروم و متفرق را جمع و متحد می‌سازد (مستضعفین و مؤمنانی که سلطه‌گران برای توسعه و تداوم حاکمیت ظالمانه خود، آن‌ها را پراکنده یا تبعید و جدا از هم نموده‌اند) همان‌گونه که امروز نیز شاهد آن هستیم. طبیعی است چنین نهضت‌عظیم‌رهایی‌بخش را سربازان و پاک‌بازانی لازم است که امام علی علیه‌السلام به اوصاف آنان اشاره می‌فرماید: «فیها قومٌ...».

۱ - گروهی برای درهم شکستن فتنه‌ها و تحقق اهداف الهی و رهابخش آماده می‌شوند، آنان سالکانی هدایت یافته‌اند که در میان بحران‌ها و آزمون‌های سخت‌آبدیده شده؛ همانند شمشیرهای صیقل داده و براق و برّان، مهیای پیروی از پیشوا در پیشبرد دستورات اویند و با ذهن تیز، اخذ علم و حکمت نموده؛ همچون سلاح صیقل داده با گمراهان ستیز و پیشرفت می‌کنند.

۲ - علم و ایمانشان از انس و ارتباط با قرآن نشأت یافته و دیدگان آنان با نور قرآن روشنایی و جلا پیدا کرده است.

۳- چون در آیات قرآن تدبیر نموده و تفسیر را از اهل بیت وحی و آشنایان به تنزیل و تأویل و معارف ظاهر و باطن قرآن می گیرند، هرگونه شبهه و شک از دل و روحشان برطرف شده، حق تفسیر در گوش جانشان طنین افکنده و با یقین، حقایق را بیان و شبهات را دفع می کنند.

۴- در نتیجه ظرف ذهن آنان قابلیت و توان درک معارف الهی یافته، هر صبح و شام اسرار و الطاف حق بر آنان ریزان است و آنان با تمام وجود، لذت کمال و معارفی که به سود دنیا و آخرت شان می باشد می چشند و درک می کنند.

نکته ها:

الف) در این آینده نگری، (۱) امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام برخلاف دیدگاه برخی از نظریه پردازان غربی (که آینده بشریت را تاریکی و نابودی می دانند) آینده را روشن و مثبت اعلام نموده، با رهبری مقدس و محبوب و یارانی صالح و توانا و اهدافی آزادی بخش و وحدت آفرین و ... .

ب) توجه دادن به این حقیقت که در میان امواج فتنه ها با هوشیاری و استقامت و درک مفاهیم و معارف قرآن و ارتباط با مفسرین راستین (اهل بیت پیامبر علیهم السلام) به ساحل سعادت می توان رسید.

ص: ۶۵

۱- ۸۹. فوتوریسم {Futurism} که اخیراً دانشمندان جهان به ویژه غربی ها می کوشند به فردا راه یابند و نویسندگانمانند: «فوکویاما» با تئوری «آخرالزمان» مشهور شد یا «ساموئل هانینگتون» با نظریه «جنگ تمدن ها» و ... .

گفتار ششم: برکات بعد از قیام

«... فَلَبِثْتُمْ بَعِيدَهُ مَا شَاءَ اللَّهُ حَتَّى يُطْلِعَ اللَّهُ لَكُمْ مَنْ يَجْمَعُكُمْ وَيُضْمُّ نَشْرُكُمْ. فَلَا تَطْمَعُوا فِي غَيْرِ مُقْبِلٍ، وَلَا تَتَأَسُّوا مِنْ مُدْبِرٍ، فَإِنَّ الْمُدْبِرَ عَسَى أَنْ تَزَلَّ بِهِ إِخِيدِي قَائِمَتِيهِ، وَتَثْبُتَ الْأُخْرَى فَتَرْجِعَا حَتَّى تَثْبُتَا جَمِيعاً. أَلَا إِنَّ مَثَلَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ كَمَثَلِ نُجُومِ السَّمَاءِ؛ إِذَا خَوَى نَجْمٌ طَلَعَ نَجْمٌ، فَكَأَنَّكُمْ قَدْ تَكَامَلْتُمْ مِنَ اللَّهِ فِيكُمْ الصَّنَائِعُ، وَأَرَأَيْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَأْمَلُونَ.» (۱)

ترجمه: «پس از او (دلیل رایت حق) مدتی که خدا خواهد زندگی و درنگ خواهید داشت تا آن که خداوند آشکار کند شخصی که شما را گرد آورد و متحد سازد و از پراکندگی برهاند. پس ای مردم! در آن که به دنیا و خلافت اقبال نکند طمع نداشته باشید و از کسی که ادبار نموده ناامید نگردید؛ زیرا آن که پشت کرده شاید یکی از دو پایش بلغزد و پای دیگرش برجای ماند و روزی هر دو قائمه و پایه اش برگردد»

ص: ۶۶

و ثابت و استوار شود. آگاه باشید! مثل اهل بیت پیامبر علیهم السلام همانند ستارگان آسمان است، هرگاه ستاره ای غروب کند، ستاره ای دیگر طلوع خواهد کرد (امامت تا ظهور حضرت مهدی علیه السلام ادامه خواهد یافت و همان طور که آسمان بدون ستاره نمی ماند، زمین نیز خالی از حجت نخواهد ماند). گویا می بینم نعمت های خداوند بر شما کامل و تمام شده و به آنچه آرزو داشته اید، رسیده و به شما ارائه شده است.»

واژه ها: خوی میل به غروب

صنائع (جمع صنیعه): نعمت ها و احسان ها

توضیح و تفسیر:

در این خطبه که آن را در سومین جمعه از خلافت ظاهری خود در سال ۳۵ هجری ایراد فرمود، ضمن اخبار غیبی از ارتحال و شهادت خود، به ظهور امام زمان - عجل الله فرجه الشریف - و حاکمیت دین حق و تحقق امید و آرزوی منتظران نوید می دهد. (۱)

امیرالمؤمنین علی علیه السلام با حمد خدا و ستایش او در تمام امور و احوال و استعانت از خداوند برای بندگی او آغاز نموده و آن گاه به ذکر توحید و رسالت پیامبر صلی الله علیه و آله و ویژگی های او می پردازد و این که پیامبر برای هدایت امت و جامعه بعد از خود پرچم حق را (کتاب و سنت، قرآن و عترت)؛

ص: ۶۷

همان طور که پرچم عامل هدایت است، آن دو نیز راهنمای امت اند (جایگزین کرده و هر کس ملازم این پرچم و علم دین باشد، رستگار گردد. و دلیل و راهنمای علم حق (علمدار دین، علی علیه السلام باشد) با اندیشه و آرامش سخن می گفت و سنگین و با تدبیر به پا می خاست و هنگام قیام، سخت و چالاک بود و آن گاه که شما اطاعت او کردید (و به خلافت ظاهری و حق خود رسید) طولی نکشید، اجل و مرگش فرا رسید و خدا او را از این جهان برد و شما مدتی که خدا بخواهد، زندگانی می کنید (عدم تعیین مدت درنگ و انتظار امت بیانگر طولانی بودن زمان بعد از سلطنت بنی امیه و بنی عباس و غیره و مشاهده بدبختی ها و پراکندگی های گوناگون می باشد) پس خداوند شخص و رهبری را برمی انگیزد تا به این پراکندگی ها و ظلم ها خاتمه داده، شما را متحد کند. این منجی مقدس با تدبیر و توانا، آیا غیر از امام مهدی موعود علیه السلام می باشد؛ چون باید علم و قدرت داشته باشد تا تفرقه های ملت ها و پراکندگی مسلمانان را برطرف کند و شریعت واحد و امت واحده را ایجاد نماید و همه امور را نظم و سامان دهد و عدل و آرامش را به گیتی بازگرداند و چنین موقعیتی برای امامان معصوم بعد از علی علیه السلام نبوده است. بنابراین شما برای انتظام امورتان به امام حاضر که به دنیا و خلافت اقبال ننموده، با آن که اهلیت دارد و شرایط قیام او آماده نشده، طمع و تحمیل نداشته باشید؛ چون براساس مصلحت و حفظ اسلام و امت عمل می کند و مأیوس از او نباشید؛ زیرا ممکن است شرایط مساعد شود و عوامل و پایه های قیام و خلافت تکمیل گردد و او عهده دار امر حکومت شود.

امام علیه السلام در خاتمه به یک اصل امیدآفرین اشاره و جایگاه رفیع اهل بیت پیامبر و امامان معصوم شیعه علیهم السلام را مشخص نموده، می فرماید:

«آگاه و بیدار باشید که اهل بیت علیهم السلام مانند ستارگان آسمان بوده، پیوسته نور می دهند، تاریکی ها را زدوده، زیبایی آفرین و هدایت گر هستند، زمین مانند آسمان هیچ گاه بدون ستاره امامت و خالی از حجت و انسان کامل و معصوم نخواهد بود و هرگاه ستاره و امامی در آستانه افول و غروب قرار گیرد ستاره ای دیگر (امام و خلیفها لله) ظاهر و رسالت او را عهده دار می شود تا ارزش های الهی حفظ و امت هدایت شده و خود الگوی درخشان باشند».

تعبیر ستاره در بیانات متعدد به ائمه معصومین علیهم السلام اطلاق شده است، در روایاتی ذیل آیه «وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»^(۱) مراد از نجم (ستاره) ائمه علیهم السلام هستند^(۲) و نیز در دعای ندبه می خوانیم: «أَيْنَ الْأَنْجَمِ الظَّاهِرِ...» تا آخرین مهر امامت و ولایت حضرت مهدی علیه السلام طلوع کند^(۳) که امیرالمؤمنین علی علیه السلام بشارت داده، می فرماید: «قد تكاملت من الله فيكم الصنائع» خداوند نعمت هایش را بر همگان کامل و تمام گرداند و بشریت مشتاق را به آرزوهایشان برساند که این همه نبوده و نخواهد بود مگر در پرتو پرفروغ حکومت واحد جهانی امام زمان علیه السلام.

ص: ۶۹

۱- ۹۲. سوره نحل / آیه ۱۶.

۲- ۹۳. تفسیر نورالثقلین / ج ۱، ص ۷۵۰ و ج ۳، ص ۴۵.

۳- ۹۴. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۷ ص ۹۴؛ منهاج البراعه: ج ۷ ص ۱۶۰.

اینک به بخشی از برکات و نعمت های بلندی که در عصر منجی موعود علیه السلام ریزان خواهد شد، اشاره می کنیم: از امام سجاده علیه السلام نقل شده است:

«إِذَا قَامَ الْقَائِمُ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْ كُلِّ مُؤْمِنٍ الْعَاهَةَ وَرَدَّ إِلَيْهِ قُوَّتَهُ (۱)؛ آن گاه که امام مهدی علیه السلام قیام کند، خداوند بیماری ها را از مؤمنان دور سازد و قوت و تندرستی را به آنان بازگرداند.»

و هم چنین کینه ها از دل مردم بیرون رود و شرّ و بدی از جهان رخت بر بسته و تنها خیر و خوبی باقی ماند. (۲)

«تَعْمَرُ الْأَرْضَ وَتَصْفُو وَتَزْهَوُ بِمَهْدِيهَا وَتَجْرِي بِهِ الْأَنْهَارُ (۳)؛ زمین به وسیله حضرت مهدی علیه السلام آباد و خرم و سرسبز گردد و چشمه ها جاری شود.»

امام باقر علیه السلام می فرماید:

«در زمان حکومت امام مهدی علیه السلام در روی زمین ویرانه ای نماند مگر آن که آباد گردد.»

«امام زمان علیه السلام بین مردم مساوات برقرار می کند و عطایای او فراوان شود به گونه ای که نیازمند و فقیری پیدا نمی شود... (۴) و زمین گنج ها و برکات خود را نمایان می کند.» (۵)

ص: ۷۰

۱- ۹۵. بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۳۶۴.

۲- ۹۶. بشاره الاسلام: ص ۲۴۹؛ روزگار رهایی: ص ۶۴۰.

۳- ۹۷. ینابیع المودّه: ج ۳ ص ۱۳۶.

۴- ۹۸. کمال الدین: ج ۱ ص ۳۳۱؛ نور الثقلین: ج ۲ ص ۲۱۲.

۵- ۹۹. بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۳۹۰؛ عقد الدرر: ص ۶۷؛ امالی طوسی: باب ۱۸ ص ۵۱۳.

در رابطه با رشد علم و دانش، آن حضرت می فرماید:

«علم ۲۷ حرف است و آنچه تاکنون مردم با آن آشنایی دارند دو حرف بوده و وقتی قائم ما قیام کند ۲۵ حرف دیگر را بیرون آورده، بین مردم نشر دهد...»(۱)

«و در زمان ظهور او، مؤمن در شرق زمین برادرش را که در غرب زمین است، می بیند و به عکس...»(۲)

«هنگامی که قائم ما قیام کند دستش را به سر بندگان خدا می نهد و خردهایشان را جمع و اخلاقتشان را کامل گرداند.»(۳)

امام باقر علیه السلام در تفسیر آیه: «اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا...»(۴)؛ بدانید و آگاه باشید که خداوند زمین را پس از مرده بودن زنده می کند...» می فرماید:

«خداوند زمین را با حضرت قائم علیه السلام زنده می کند، آن حضرت به عدالت رفتار می نماید و زمین را با بسط عدالت زنده می کند پس از آن که در اثر گسترش ظلم مرده باشد.»(۵)

و در تفسیر آیه «الَّذِينَ إِن مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ»(۶)؛ آنان که هرگاه در روی زمین به آن ها اقتدار و قدرت بخشیدیم نماز را بپا دارند...» می فرماید:

ص: ۷۱

۱- ۱۰۰. بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۳۲۶.

۲- ۱۰۱. همان: ج ۵۲ ص ۳۹۱.

۳- ۱۰۲. اصول کافی: ج ۱ ص ۲۵.

۴- ۱۰۳. سوره حدید / آیه ۱۷.

۵- ۱۰۴. نور الثقلین: ج ۵ ص ۲۴۲؛ بحار الانوار: ج ۵۱ ص ۵۴.

۶- ۱۰۵. سوره حج / آیه ۴۱.

«این آیه در شأن حضرت مهدی علیه السلام و یارانش نازل شده و خداوند شرق و غرب زمین را در سیطره حکومتشان قرار می دهد و به وسیله آنان دین خود را آشکار و حاکم گرداند، به گونه ای که از ستم و بدعت و باطل اثری دیده نمی شود.»^(۱)

امام صادق علیه السلام می فرماید:

«یصنع كما صنع رسول الله يهدم ما كان قبله كما هدم رسول الله أمر الجاهلیة ویستأنف الإسلام جدیداً^(۲)؛ او همچون پیامبر صلی الله علیه و آله عمل می کند همچنان که پیامبر صلی الله علیه و آله آنچه قبل از جاهلیت بود، از بین برد و اسلام را بنا نهاد، امام زمان علیه السلام هم جاهلیت جدید جهان و بدعت ها را نابود و اسلام را از نو پیاده می کند.»

و در بیانی دیگر می فرماید:

«المهدی إذا خرج یفرج به جمیع المسلمین خاصّیتهم وعامّتهم^(۳)؛ حضرت مهدی علیه السلام که قیام کند، همه مسلمانان از خواص و عوام شادمان شوند.»

و در کلامی دیگر آن حضرت می فرماید:

«اهل آسمان و زمین، حتی پرندگان هوا و ماهیان دریا خوشحال شوند.»^(۴)

ص: ۷۲

۱- ۱۰۶. نور الثقلین: ج ۳ ص ۵۰۶؛ احقاق الحق: ج ۱۳ ص ۳۴۱.

۲- ۱۰۷. غیبت نعمانی: باب ۱۳ ص ۲۳۴؛ بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۳۵۳.

۳- ۱۰۸. الامام المهدی: ص ۲۲۱؛ روزگار رهایی: ص ۵۲۶.

۴- ۱۰۹. همان.

در رابطه با امنیت و برکت، حضرت علی علیه السلام می فرماید:

«هرگاه قائم ما قیام کند، آسمان باران های خود را می بارد، درندگان با حیوانات از در آشتی درآمده و نیز به انسان ها کاری ندارند تا آنجا که زنی از عراق به شام می رود بدون آن که از درنده ای نگران و یا ترسی داشته باشد.»^(۱)

آری، آن گاه که خورشید ولایت و رهبری الهی حضرت مهدی علیه السلام با کارگزارانی صالح و پاک طلوع کند، ریزش برکات زمین و آسمان جلوه گر می شود، ایمان و علم و اخلاق و عقلانیت انسان رشد لازم می یابد و با گسترش فرهنگ دینی و ارزش های معنوی، عدالت، امنیت، نشاط، آسایش، عمران، اقتصاد و ... فراگیر می گردد و با بروز و کامل شدن نعمت های خداوندی است که آرزوی انسان ها برآورده شده، زیبایی و لذت زیستن نمایان خواهد شد، *إن شاء الله*.

در واقع اجرای دستورات الهی و عبودیت آدمی در سراسر جهان آرزوی همه صالحان بوده و انبیا جزء منتظران حکومت خلیفه الله و انسان کامل بوده و امامان ما زمینه سازان آن به شمار می آیند.

ص: ۷۳

گفتار هفتم: فتنه های هنگام ظهور و...

«أَمَّا بَعْدَ حَمْدِ اللَّهِ وَالشَّانِ عَلَيْهِ، أَيُّهَا النَّاسُ! فَإِنِّي فَصَّاتُ عَيْنِ الْفِتْنَةِ... وَذَلِكَ إِذَا قَلَصَتْ حَزْبُكُمْ وَشَمَرْتُمْ عَنْ سَاقٍ، وَضَاقَتْ (كَانَتْ) الدُّنْيَا عَلَيْكُمْ ضَيْقًا، تَسْتَطِيلُونَ مَعَهُ أَيَّامَ الْبَلَاءِ عَلَيْكُمْ، حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ لِبَقِيَّةِ الْأَبْرَارِ مِنْكُمْ. إِنَّ الْفِتْنَ إِذَا أَقْبَلَتْ شَبَّهَتْ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ نَبَّهَتْ» (۱)

ترجمه: «اما پس از حمد و ثنای خداوند متعال، ای مردم! من چشم فتنه و توطئه را شکافتم و برکندم... و این حوادث زمانی رخ می نماید که جنگ در میان شما طولانی گشته و سخت گردد و دنیا چنان بر شما تنگ شود که ایام بلا را دراز پندارید تا آن که خداوند پرچم فتح را برای باقیمانده نیکان تان به اهتزاز در آورد (زمان ظهور حضرت مهدی علیه السلام). به راستی آن گاه که فتنه ها روی آورند، شبهه افکنند و باطل از حق دانسته نمی شود و هنگامی که می گذرند حقیقت آشکار و شناخته شود...».

ص: ۷۴

واژه ها: فقأت: شکافتن و کندن، کور کردن

حرب: جنگ

قلص: زیادی و کثرت، جمع آمدن با هم، دامن به کمر زدن

شمّر: کوشید و سرعت گرفت

شمرت عن ساق: کنایه از ظاهر شدن شدت و سختی

شبهت: مشتبّه شدن حق و باطل

توضیح و تفسیر:

این یکی از خطبه های مشهور حضرت علی علیه السلام می باشد که بعد از پایان جنگ نهروان ایراد فرمود، ایشان بعد از حمد و ستایش پروردگار و درود بر پیامبر صلی الله علیه و آله به فضایل بلند و موقعیت عظیم علمی و سیاسی و شجاعت خود اشاره نموده (که این نه خودستایی است بلکه اظهار نعمت الهی و معرفی خویش برای بهره مندی دیگران از آن اقیانوس علم و فضیلت و اتمام حجت بر معاندان و بی خبران و ... است) و اعلام می فرماید: سؤال کنید از هر مسأله و مطلب مشکلی قبل از آن که مرا نیابید چرا که از آنچه تا قیامت رخ خواهد داد آگاهم؛ «فاسئلونی قبل أن تفقدونی...» (۱).

و آن گاه از فتنه ها و حوادث تلخ آینده خبر می دهد (۲) و بیش از همه خطر

ص: ۷۵

۱- ۱۱۲. منهاج البراعه: ج ۷ ص ۷۳؛ شارح معتزلی از صاحب کتاب استیعاب {ابوعمر محمد بن عبد البر} از قول جمع زیادی از راویان نقل می کند که گفته اند: «جز علی بن ابی طالب علیهما السلام، هیچ یک از صحابه پیامبر صلی الله علیه و آله این جمله را نگفته است».

۲- ۱۱۳. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۷ ص ۴۷؛ او متجاوز از سی مورد خبر غیبی و پیشگویی تاریخی از امام علی علیه السلام ذکر کرده و گوید: «تتبع کردیم همه آن ها تحقق یافته و کاملاً صحت داشته».

فتنه کور و تاریک بنی امیه را خاطر نشان نموده، به تبیین ماهیت فتنه و راه برون رفتن از آن ها می پردازد:

«وذلك إذا...» و این امر هنگامی رخ خواهد داد که حوادث به اوج خود برسد، فتنه ها و فساد و جنگ، شدت یابد و شیاطین همه توان خود را در نبرد با شما (و اسلام راستین) جمع کرده و سازمان دهند و دنیا با تمام وسعتش بر شما تنگ شده و ایام بلا را طولانی پندارید و (دریچه های نجات را بسته یافته و دولت ها و سازمان های فریب گر به یاری تان نیایند، آری در شرایطی که از همه مأیوس شدید و دل به خدا بستید و صادقانه او را خواندید) خداوند فتح و پیروزی را بر باقیمانده نیکان شما پدید آورد.

برخی احتمال داده اند مقصود از «حتی یفتح الله لبقیه الأبرار منکم» انقراض دولت بنی امیه و روی کار آمدن حکومت بنی عباس برای فرزندان نیکوکاری که در آینده می آیند باشد، لیکن با توجه به نظر جمعی از شارحین نهج البلاغه و دقت در متن خطبه می توان گفت: اظهر و روشن تر تفسیر به دولت حق و عدل حضرت مهدی علیه السلام می باشد (۱) که فتح واقعی و فراگیر و ماندگار، همان پیروزی جهانی مهدوی خواهد بود و پیروزی های دیگر اگر گاه پیش می آمده، نسبی و موقت و منطقه ای بوده، به علاوه آن حکومت های کوتاه در اختیار خوبان و اهل بیت علیهم السلام نبوده است، مضافاً فتنه بنی امیه را حضرت به دنبال این بیان و تبیین ماهیت فتنه ها به طور خاص مطرح می کند .

بالاتر آن که ابن ابی الحدید معتزلی در شرح خود این خطبه را با اضافاتی

ص: ۷۶

(که سید رضی ذکر نکرده) از حضرت علی علیه السلام نقل نموده است، به گونه ای که کاملاً بر حکومت حضرت مهدی علیه السلام تطبیق می شود و ما آن را برای تأیید بحث می آوریم:

«فانظروا أهل بیت نبیکم، فإن لبدوا فالبدوا، وإن استنصروکم فانصروهم، فلیفرجنَّ الله الفتنه برجل منّا أهل البیت. بأبی ابن خیره الإمام! لا- یعطیهم إلا السیف... هر جا هر جا موضوعاً علی عاتقه ثمانیه أشهر... (۱)؛ پس در شرایط فتنه، اهل بیت پیامبران را بنگرید و دنبال آنان حرکت کنید، اگر توقف و اقامت کردند پس شما هم ملازم آنان باشید و اگر از شما کمک خواستند آنان را یاری کنید؛ چرا که خداوند فتنه عظیم را به وسیله بزرگ مردی از ما اهل بیت علیهم السلام برمی دارد و پرچم فتح و پیروزی را به اهتزاز در آورد، هم او که پدرم به فدایش، فرزند بهترین کنیزان (نرجس) است و با شمشیر و سلاح و قدرت نظامی، آشوب ها و فتنه ها را درهم می کوبد و تا هیجده ماه جهاد و جنگ او برای سرکوب همه توطئه ها و فتنه ها ادامه می یابد...»

جالب این که تعبیر «ابن خیره الاماء» کراراً در کتب روایی ما نسبت به حضرت مهدی علیه السلام آمده است. (۲)

ص: ۷۷

۱- ۱۱۵. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۷ ص ۵۸؛ الغارات: ج ۲ ص ۶۷۸؛ معجم أحادیث المهدی علیه السلام: ج ۵ ص ۳۰۵.

۲- ۱۱۶. بحار الانوار: ج ۵۱ ص ۱۲۱ و ج ۴۱ ص ۳۵۴ و ج ۳۳ ص ۳۶۵ و ....

ابن ابی الحدید توضیح می دهد: ابن خیره الإمام، همان موعود و منجی آخرالزمان و امام دوازدهم شیعیان بوده که زمین را از ظلم و جور پاک می کند و سرشار از عدل و قسط می نماید و از دشمنان اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله انتقام می گیرد و سفیانی (از نوادگان ابوسفیان بن حرب بن امیه) را که بر بخش وسیعی از سرزمین های اسلامی سلطه پیدا کرده، همراه با پیروانش از بنی امیه به قتل می رساند و با قدرت، کفار قریش و بنی امیه و ... را درهم می شکند. البته احتمال دارد در زمان قیام آن حضرت، ستمگران بنی امیه که مرده اند دوباره به دنیا بازگردند (۱) (عقیده به رجعت در شیعه و اسلام) (۲) و از آنان انتقام جنایاتی که انجام داده اند می گیرد، (که یکی از آن ها واقعه جانکاه و جاوید کربلا و عاشورای حسینی علیه السلام است که با تمام قساوت، پاکان و بی گناهان را به دستور یزید بن معاویه به شهادت رساندند و سر از بدنشان جدا کردند و زنان و بازماندگان را به اسارت بردند).

و در منابع روایی شیعه نیز احادیث فراوانی (۳) نقل شده است که از ستمگران انتقام خواهد گرفت و حتی یکی از لقب های حضرت مهدی علیه السلام منتقم می باشد و حضرتش می فرماید:

«أنا بقیة الله في أرضه والمنتقم من أعدائه (۴)؛ من ذخیره خدا در روی زمین و انتقام گیرنده از دشمنان او هستم.»

ص: ۷۸

۱- ۱۱۷. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۷ ص ۵۹.

۲- ۱۱۸. رساله العقاید الجعفریه: ۲۵۰؛ مجمع البحرین: ج ۲ ص ۶۷۹؛ فرهنگ نامه مهدویت: ۱۹۴؛ حقّ الیقین: ص ۳۵۱.

۳- ۱۱۹. بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۳۵۴ و ج ۴۵ ص ۲۹۹؛ غیبت نعمانی: ص ۲۳۱.

۴- ۱۲۰. کمال الدین: ج ۲ ص ۳۸۴؛ نجم الثاقب: ص ۱۰۶.

از امام صادق علیه السلام روایت است که: «... چون امام حسین علیه السلام به شهادت رسید، فرشتگان گریستند و گفتند: پروردگارا! آیا قاتلین برگزیده تو و فرزند پیامبرت را به حال خود وامی گذاری؟ پس خداوند سایه و نور امام قائم - عَجَلُ اللَّهِ فرجه الشریف - را بر آنان نمایاند و فرمود:

«بذلک القاتم أنتقم منهم(۱)؛ به وسیله این قائم - عَجَلُ اللَّهِ فرجه الشریف - از ظالمین و قاتلین انتقام می گیرم.»

نقل شده است: هر وی از حضرت رضا علیه السلام می پرسد: نظر تان درباره این فرمایش امام صادق علیه السلام که می فرماید: «هر گاه قائم ما قیام کند، بازماندگان از قاتلان امام حسین علیه السلام به کیفر کردار پدران شان کشته می شوند.» چیست؟

حضرت فرمود: این سخن صحیح است.

گفتم: پس معنای آیه قرآن «وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى (۲)» «هیچ گناه کاری بار گناه دیگری را بر نمی دارد» چیست؟

فرمود: «آنچه خداوند می فرماید صحیح است ولی بازماندگان قاتلان امام حسین علیه السلام به کردار پدران شان خرسند هستند و به آن افتخار می کنند و هر کس از چیزی راضی و خشنود باشد مانند آن است که آن کار را انجام داده باشد، اگر مردی در مشرق کشته شود و مرد دیگری در مغرب به کشته شدن او شادمان باشد، نزد خدا شریک گناه قاتل است و حضرت قائم - عَجَلُ اللَّهِ فرجه الشریف - فرزندان قاتلان امام حسین علیه السلام را هنگام ظهورش نابود می سازد؛ چرا

ص: ۷۹

۱- ۱۲۱. بحار الانوار: ج ۵۱ ص ۸۶۸؛ اصول کافی: ج ۱ ص ۵۳۴.

۲- ۱۲۲. سوره انعام / آیه ۱۶۴.

که به عمل پدران شان راضی هستند (و ظاهراً در برابر نهضت مهدوی مزاحمت ایجاد کرده، می ایستند و در حمایت از کردار پدران خود لجاجت و عناد می ورزند)... (۱).

حال با توجه به اهمیت بحث فتنه ها و این که هر قدر زمان ظهور و قیام حضرت مهدی علیه السلام نزدیک تر می شود فساد و فتنه ها فراگیرتر و پیچیده تر می گردد، پسندیده به نظر می رسد شرح این بخش از خطبه را با کلام مرحوم علامه جعفری رحمه الله به پایان رسانیم:

به راستی آیا امیرالمؤمنین علیه السلام با این جملات با همه تاریخ بشری صحبت نمی کند؟ آیا این اصل کلی در همه جاّه ها و طرق اصلی و فرعی تاریخ جریان ندارد؟

«إِنَّ الْفِتْنَةَ إِذَا أَقْبَلَتْ شَبَّهَتْ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ تَبَهَّتْ، يُنْكَرُنَ مُقْبِلَاتٍ، وَيُعْرَفُنَ مُدْبِرَاتٍ، يَحْمَنَ حَيُّومَ الرِّيَّاحِ، يُصِيبُ بَيْنَ بَلَدَيْنِ وَيُخْطِئُنَ بَلَدًا» (۲)؛ بدانید هنگامی که فتنه ها روی می آورند مشتبه می باشند (عوامل اشتباه) و وقتی که روی بر می گردانند بیدار می سازند، در هنگام آمدن مورد انکار و ناشناسند و در موقع برگشت و روی گردان شدن شناخته می شوند. فتنه ها مانند بادهای می گردند، (به شهری می رسند) در یک شهر وارد می شوند و می وزند و از شهری بدون اصابت می گذرند.»

ص: ۸۰

۱- ۱۲۳. علل الشرایع: ج ۱ ص ۲۱۹ - بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۳۱۳؛ نجم الثاقب: ص ۸۱۹.

۲- ۱۲۴. نهج البلاغه: خطبه ۹۲.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام در این چند جمله دو اصل بسیار مهم و فراگیر را در تحرکات فتنه ای گوشزد فرموده است که با شناخت آن دو اصل می توان مقداری فراوان از معماهای تاریخ را حلّ و فصل نمود. این دو اصل عبارتند از:

(۱) فتنه در هنگام شروع، ناشناخته و عامل اشتباه است.

(۲) فتنه در هنگام پایان یافتن و روی گردان شدن، شناخته شده و بیدار کننده است.

اصل اول - هر فتنه ای که با دست بشر و با تفکرات او در جامعه بروز می کند، هرگز به عنوان فتنه و علائم و مختصات فتنه که همه مهم باشد بروز نمی کند؛ یعنی این طور نیست که وقتی فتنه ای در یک جامعه سر بر می آورد به قدری علامت ها و مختصات فتنه بودن آن واضح و روشن است که همگان می توانند بفهمند. زیرا به وجود آورندگان فتنه ها آگاه تر و ماهرتر از آنند که کاری انجام بدهند که مردم جامعه از نخستین بروز نمودهای آن، حالت مقاومت از خود نشان داده و آن را برگردان کنند. لذا مهم ترین و اساسی ترین کاری که فتنه گران برای گسترش و تعمیق کار خود انجام می دهند، چند چیز است:

(۱) استخدام قیافه هایی که در جامعه به خوبی و پاکیزگی و اخلاص شناخته شده باشند، مانند بعضی از افراد خوارج نهروان که با پیشانی پینه بسته و لب های ذاکر و چشم های فرو رفته از شب بیداری ها و قرآن به بغل! وسیله ای برای بروز فتنه تباه کننده خوارج گشتند. چه خوب گفته آن شاعر زبردست درباره قاتلین امام حسین علیه السلام:

جَاؤُوا بِرَأْسِكَ يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ

مترماً بدمآئه ترمیلاً

ویکبرون بأن قتلت وإنما

قتلوا بك التكبير والتهليلة

«ای پسر دختر محمّد! (ای حسین علیه السلام) سر بریده تورا که با خونش آغشته بود، آوردند و آنان در موقع آوردن سر مبارک تو تکبیر می گفتند که تو کشته شده ای!! و جز این نیست که با قتل تو، تکبیر (الله اکبر) و تهلیل (لا إله الا الله) را کشتند.»

۲) استخدام بهترین شعارها برای مردم آن جامعه، مثلاً- اگر فقر مادی در آن جامعه حکم فرماست، شعار «ثروت قارون برای همه»، اگر خفقان و اسارت و زنجیر جبر جامعه ای را در خود فرو برده است، قطعاً شعارش آزادی مطلق است که ادعای آزادی «جان استوارت میل و اگزیستانسیالیسم، سارتر و یاسپر وهایدگر» در برابرش نه تنها رنگ باخته می باشند، بلکه اصلاً رنگی ندارند. اگر نژادپرستی هدف افراد و گروه های یک جامعه باشد، شعار نژادپرستی مانند «نژاد آلمان فوق همه» را سر خواهند داد! و به هر حال فتنه گران ماهر پیش از آن که مقتضای جو جامعه را بشناسند به هیچ کاری اقدام نمی کنند. وقتی که جو جامعه را شناختند می فهمند که تقاضای اصلی و تقاضای فرعی جامعه چیست تا عرضه کالای خود را به آن جامعه با تقاضای موجود تنظیم نمایند.

۳) اگر فتنه گران مردم ژرف نگر و مطلع بوده باشند، تا آنجا که می توانند دم از اصول عالیله انسانی و ارزش های او می زنند و چنان فریاد: واعدلا، واحقّا، وا آزادیا، وایشرفتا، و به طور کلی چنان فریاد و انسانا می زنند که حتی بعضی

از انسان های دانشمند و آگاه و خردمند را هم می توانند به اشتباه بیندازند. (۱)

۴) موقعیت گذشته جامعه و اصول حقوقی و سیاسی و اجتماعی و علمی و هنری و جهان بینی حاکم در آن را چنان بی امان و مطلق می کوبند و چنان در آن کوبیدن قیافه حقّ به جانب از خود نشان می دهند که ساده لوحان را وادار می کنند که حتی درباره بدیهی ترین اصول و قوانین طبیعی و قراردادی دوران گذشته به تر.....بیفتند، مثلاً شکّ کنند در این که آیا خورشید دوران گذشته هم مانند امروز روی زمین را روشن می ساخت!! آیا ۲*۲ های آن دوران، مانند حالا ۴ نتیجه می داد یا عدد دیگری!! آیا در دوران گذشته، کشاورزان با قراردادی معین با کارفرمایان زمین را زراعت می کردند، یا با راهنمایی جانوران جنگلی به این کار می پرداختند!!

۵) ایجاد اراده و حرکت از هر راه و با هر وسیله ای که ممکن است، اگر چه مقصد دارای حتی یک صدم ارزش سپری کردن آن راه و قربانی کردن وسیله را نداشته باشد.

مسلم است که این امور پنج گانه برای اغلب مردم که از نگرش های عمیق و همه جانبه محرومند، همه امور جامعه را؛ از تفکرات اصلی گرفته تا تخیلات و از عالی ترین ارزش ها گرفته تا عادی ترین پدیده ها، مورد سؤال قرار داده، در ابهام فرو می برد.

ص: ۸۳

۱- ۱۲۵. ولی چه باید کرد: راه هموار است و زیرش دام ها قحطی معنا، میان نام ها لفظها و نام ها چون دام هاست لفظ شیرین ریگ آب عمر ماست

اصل دوم - فتنه در هنگام پایان یافتن و رویگردان شدن، بیدار می کند.

برای توضیح این اصل، دو نوع فتنه را به طور مختصر توضیح می دهیم:

نوع اول: فتنه های گذرا

نوع دوم: فتنه هایی که در جامعه رسوب می کنند و عناصر و اصول خود را به عنوان مکتب و عقیده بر جامعه تحمیل می کنند، به طوری که تدریجاً همه فرهنگ جامعه را فرامی گیرند.

دو نوع فتنه مزبور مشترکاتی دارند و تمایزاتی، مشترکان آن دو عبارتند از:

یک - امور پنج گانه ای که در تفسیر اصل اول متذکر شدیم.

دو - انقسام مردم در برابر فتنه ها به گروه های مختلف:

۱) ساده لوحانی که مبنای زندگی، اراده، تصمیم و هدف گیری آنان بر اساس کشمش و غوره است (با یک کشمش گرمی و با یک غوره سردی شان می شود).

۲) مردمانی که تا حدودی از آگاهی های مفید در زندگی برخوردارند و یک کشمش و یک غوره نمی تواند وضع آنان را دگرگون کند، ولی باغی از کشمش و یا غوره می تواند در دگرگون کردن وضع آنان مؤثر بوده باشد.

۳) جمعی دیگر وجود دارند که بیدارتر و هوشیارتر از آنند که در بروز فتنه ها، عناصر معرفتی و اختیاری شخصیت خود را ببازند، بلکه تا حدود زیادی می توانند به تحلیل و ترکیب قضایایی که فتنه با خود آورده است پردازند؛ البته اینان در اقلیت اسف انگیزی اند همچنان که نوابغ در اقلیت اسف انگیزی می باشند.

هر دو نوع فتنه پس از نزول یا استقرار، برای آگاهان قابل شناخت و آموزنده می باشند؛ زیرا پس از آن که یک فتنه در معرض زوال قرار گرفت، عوامل و انگیزه های به وجود آمدن خود را آشکار می سازد و هم چنین با شناخت چگونگی قطع علاقه مردم از آنچه که فتنه آن را مطلوب نشان می داد می توان حقیقت مطلوبیت آن را به خوبی ارزیابی کرد؛ مثلاً اگر مشاهده شد که «با بادی از بین رفت» کشف می شود که «با بادی آمده بود».

اما تمایزات دو نوع فتنه، برخی از آن ها بدین قرار است:

۱) فتنه های گذرا از آن جهت که به اصل و قانون ثابت مستند نیستند و فقط از حوادث و تحولات می توانند استفاده کنند، لذا دیر یا زود صحنه جامعه را ترک می کنند و در موقع ترک جامعه برای عده ای قابل توجه از مردم شناخته می شوند. در صورتی که فتنه های رسوبی از آن جهت که با مهارت کامل خود را وابسته اصل و قانون ثابت نشان می دهند، لذا می توانند زمان هایی طولانی مغز و روان مردم جامعه را در اختیار خود بگیرند، بلکه چنان که در بالا اشاره کردیم، ممکن است تدریجاً به صورت فرهنگ ثابت جامعه در آیند.

۲) شناختن فتنه های گذرا برای مردمی که تا حدودی از خرد و آگاهی برخوردارند، آسان تر است از شناختن فتنه های رسوبی، زیرا فتنه های رسوبی به جهت نمایش وابستگی به اصول و قوانین ثابت انسانی چنان که اشاره کردیم می توانند حتی هشیارترین انسان ها را مبهور بسازند و چنان که خزیمه با آن خرد و تقوا، نخست از پیکار با معاویه امتناع ورزید، تا آن گاه که

سپاهیان معاویه «عمار بن یاسر» را شهید کردند و به یادش آمد که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره او فرموده بود:

«یا عمار! تقتلک الفئه الباغیه؛ ای عمار تو را گروه ستمکار خواهند کشت.»

۳) فتنه های رسوبی که با گذشت زمان در جامعه رسوب می کنند و چه بسا که به صورت فرهنگ ثابت جامعه درمی آیند، ممکن است با بروز شخصیت های بزرگ و باتقوا مورد تصفیه قرار بگیرند، و امور نامناسب و ناشایست آن ها را از واقعیات و امور شایسته تفکیک نموده و جامعه را از تصفیه مزبور برخوردار سازند. (۱)

ص: ۸۶

۱- ۱۲۶. ترجمه و شرح نهج البلاغه، علامه محمد تقی جعفری: ج ۱۶ ص ۳۰۱ - ۳۰۶.

«فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ، ضَرَبَ يَعْسُوبُ الدِّينَ بِدَنْبِهِ، فَيَجْتَمِعُونَ إِلَيْهِ كَمَا يَجْتَمِعُ قَزْعُ الْخَرِيفِ.» (۱)

ترجمه: «آن گاه که وقتش فرا رسد و آخرالزمان آید، پیشوای دین قیام کند و پرچم استوار سازد، مستقر و پابرجا شود، پس (مؤمنان) نزد آن بزرگوار گرد آیند همچنان که ابرهای پراکنده پاییزی به هم پیوندند.»

واژه ها: یعسوب: ملکه زنبور عسل، رهبر و زمامدار جامعه

قزع: پاره ابر کوچک و پراکنده

خریف: فصل پاییز

دنب: دم، دنبال او رفتن، متابعت کردن و ...

توضیح و تفسیر:

این سخن در بخش کلام غریب (بیگانه و دور از نظر ابتدایی و ظاهری) آمده است، گویا مفهومی پوشیده و پنهان داشته و نیازمند به تبیین و تفسیر می باشد و یکی از کرامات و خبرهای غیبی آن حضرت از آینده و ظهور

ص: ۸۷

حضرت صاحب الزمان - عَجَلُ اللَّهِ فرجه الشريف - است. (۱)

با تشبیه و زیبایی خاص ادبی می فرماید: آن رهبر راستین دینی امت وقتی قیام کند، یاران بنام و کارگزاران بلند پایه نظام جهانی حق و عدل او، سریع و سبک دور او جمع می شوند و عاشقانه و عارفانه او را اطاعت می کنند تا ده ها (۲) هزار سرباز دیگر او در مراحل بعد با آن حضرت بیعت و همراه نهضت عظیم الهی او حرکت نمایند.

در تشبیه آن مصلح گیتی به ملکه زنبور عسل، تنها موجود کامل و مادر تمام زنبورهای کندو که عمرش طولانی تر از همه می باشد (عمر زنبورها از چند هفته و ماه نمی گذرد ولی ملکه تا شش سال زندگی می کند) این حقیقت را می رساند که در گستره کندو فقط یک فرد بوده که همه عاشقانه با رابطه خاص گرد او جمع و مطیع او هستند و در فراز و فرودها محور وحدت می باشد و با آن که در سراسر کندو نظم و قانون حاکم است، ملکه همه جا پر می زند و نظارت دارد، همین طور در دهکده جهانی عدل مهدوی. و تعبیر «بدنیه» یعنی وقتی دمش را زمین نهاد، کنایه از استقرار و قیام با قدرت و خشم خدایی در برابر دشمنان است. (۳)

و این ملکه زنبوران عسل است که با تخم ریزی، همه واحدهای معطل را فعال و به تولید و تلاش و شکوفایی و ارزش می رساند، در حالی که نیش و سلاح دفاعی و ... دارد (برای دفع موزیان و مزاحمان و فاسدان و سلامت

ص: ۸۸

۱- ۱۲۸. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۱۹ ص ۱۰۴؛ منهاج البراعه: ج ۲۱ ص ۳۳۰.

۲- ۱۲۹. بحار الانوار / ج ۵۱، ص ۱۵۷ / ج ۵۲، ص ۳۳۸.

۳- ۱۳۰. شرح نهج البلاغه، ابن میثم: ج ۵ ص ۳۷۱.

کندو) می‌کوشد تا عسل و فرآورده شیرین و شفابخش برای مردمان و همگان فراهم آورد.

آری، آن معصوم موعود با ایجاد حکومت الهی بر سراسر جهان، لذت و شیرینی زندگی دینی را به وجود می‌آورد. چه زیباست وقتی همین تعبیر را در کلام نورانی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌یابیم که می‌فرماید:

«يَأْوِي إِلَيْهِ أُمَّتُهُ كَمَا تَأْوِي النُّحْلَةُ يَعْسُوبَهَا، يَمْلَأُ... (۱)؛ امت حضرت مهدی علیه السلام به آن حضرت پناه می‌برند چنان که زنبورهای عسل به ملکه خود پناه می‌آورند، او زمین را پر از عدل و داد می‌کند چنان که پر از ظلم و ستم شده، به گونه‌ای که مردمان به فطرت نخستین (پاک و توحیدی) خود برمی‌گردند، حتی شخص‌خواهی را از خوابش بیدار نمی‌کند و خون کسی ریخته نمی‌شود.» یعنی امنیت همه جانبه در جامعه به وجود می‌آید.

و نیز در تشبیه به ابرهای پاییزی، سرآغاز تحولی عظیم و فرارسیدن فصلی جدید در تاریخ زندگی انسان را نوید می‌دهد که با نسیم ندا و پیام آن حضرت از مکه «بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» (۲) اصحاب او همانند قطعه‌ها و پاره‌های ابرهای پراکنده در پاییز به سرعت به هم می‌پیوندند؛ (۳)

ص: ۸۹

۱- ۱۳۱. الملاحم ابن طاووس: ص ۷۰؛ احقاق الحق: ج ۱۳ ص ۱۵۴؛ الفتن: ص ۲۵۲.

۲- ۱۳۲. سوره هود / آیه ۸۶.

۳- ۱۳۳. بحار الانوار: ج ۵۲ ص ۳۶۷ و ج ۵۱ ص ۵۵.

همان‌ها که ابتدا بی‌بارند امّا هنگامی که جمع و متراکم شدند، باران‌زا و رحمت‌آفرین می‌شوند و منتظران را شادمان و زمین‌دین و زندگی را با ریزش الطاف خداوندی احیا و آماده می‌سازند تا شکوفه‌های عدالت، امنیت، اجرای قوانین قرآن و سنّت، صلح و صمیمیت و ... شکوفا و ظاهر گشته، درخت خشک دین سیراب و سعادت بخش گردد.

در واقع امیر بیان حضرت علی علیه السلام در این کلام کوتاه، نه تنها موقعیت آن پیشوای دین را در آینده بشریت (عصر غیبت و ظهور) اشاره دارد، بلکه اوصاف اصحابش و قلمرو حکومتش که تمام زمین باشد و اهداف قیام او را (هدایت و نجات بشریت از انواع بدبختی‌ها و ظلم و تباهی و رساندن همگان را به سعادت جاوید) بیان داشته است.

جالب آن که این سخن در بیان دیگر ائمّه معصومین علیهم السلام نیز آمده که به نقل برخی از آن‌ها اکتفا می‌کنیم:

در کتاب غیبت شیخ طوسی از امام صادق علیه السلام نقل شده که امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمود:

«پیوسته مردم در نقصانند تا آن‌که الله و نام خدا گفته نمی‌شود، پس هرگاه چنین شد، یعسوب دین با پیروانش ثابت می‌ماند و خداوند از اطراف زمین گروهی را می‌فرستد که مانند ابرهای پاییز می‌آیند، به خدا قسم اسم‌ها، قبیله‌ها و اسم امیر اینان را می‌شناسم... پس جمع می‌شوند سیصد و سیزده مرد به تعداد اهل و اصحاب جنگ بدر و این است

معنای قول خداوند - عَزَّوَجَلَّ - «أَيْنَمَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (۱) هر کجا باشید خداوند همه شما را می آورد، چرا که خدا بر هر چیزی تواناست.»

و بخش اول این خبر همان است که در نهج البلاغه آمده «فإذا كان ذلك، ضرب يعسوب الدين...» و صاحب نهاییه و زمخشری و دیگران نیز این فقره را که کنایه از ظهور حضرت مهدی علیه السلام می باشد نقل و شرح نموده اند. (۲)

و نیز در روضه کافی از امام باقر علیه السلام در تفسیر آیه «فَأَسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَمَا تُكُونُوا...» می فرماید: «مراد از خیرات، ولایت می باشد و منظور از «أَيْنَمَا تُكُونُوا...» یاران حضرت مهدی و امام قائم - عَجَّلَ اللَّهُ فَرَجَهُ الشَّرِيف - است که سیصد و اندی {۳۱۳} نفرند، به خدا قسم «امت معدوده» همان ها هستند، به خدا سوگند همگی در یک ساعت؛ همانند ابرهای پراکنده پاییزی جمع می گردند.» (۳)

ص: ۹۱

۱- ۱۳۴. سوره بقره: آیه ۱۴۸.

۲- ۱۳۵. نجم الثاقب: باب ۲ ص ۱۳۱؛ معجم أحاديث الامام المهدي: ج ۳ ص ۱۰۴ و ۱۰۶.

۳- ۱۳۶. نور الثقلين: ج ۱ ص ۱۳۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب: ج ۲ ص ۱۹۲؛ تفسیر عیاشی: ج ۱ ص ۶۵.

«أَلَا- يَا أَبَى وَأُمِّي! هُمْ مِنْ عَدَدِهِ أَشِدَّاءُ وَهُمْ فِي السَّمَاءِ مَعْرُوفَةٌ وَفِي الْأَرْضِ مَجْهُولَةٌ. أَلَا فَتَوَقَّعُوا مَا يَكُونُ مِنْ إِدْبَارِ أُمُورِكُمْ وَانْقِطَاعِ وُصِيْلِكُمْ وَاسْتِعْمَالِ صِغَارِكُمْ. ذَاكَ حَيْثُ تَكُونُ ضَرْبَةُ السَّيْفِ عَلَى الْمُؤْمِنِ أَهْوَنَ مِنَ الدَّرْهِمِ مِنْ حِلِّهِ. ذَاكَ حَيْثُ يَكُونُ الْمُعْطَى أَكْبَرَ أَجْرًا مِنَ الْمُعْطَى ذَاكَ حَيْثُ تَسْدِ كُرُونٍ مِنْ غَيْرِ شَرَابٍ، بَلْ مِنَ النِّعْمَةِ وَالنَّعِيمِ، وَتَحْلِفُونَ مِنْ غَيْرِ اضْطِرَارٍ، وَتَكْذِبُونَ مِنْ غَيْرِ إِخْرَاجٍ (إِخْوَاجٍ). ذَاكَ إِذَا عَضَّكُمْ الْبَلَاءُ كَمَا يَعْضُ الْقَتْبُ، غَارِبَ الْبُعَيْرِ. مَا أَطْوَلَ هَذَا الْعَنَاءَ، وَأَبْعَدَ هَذَا الرَّجَاءَ!» (۱)

ترجمه: «آگاه باشید! پدر و مادرم فدای آنان باد که از کسانی اند که در آسمان ها نام هایشان معروف و در زمین گمنامند. همان ای مردم! منتظر باشید در آینده پیش آمدهایی که خواهد شد؛ از پشت کردن زندگی و روزگار خوش و قطع پیوندهایتان، تا روی کار آمدن خردسالان شما. و این حوادث زمانی

خواهد شد که ضربت شمشیر بر مؤمن آسان تر از کسب یک درهم از راه حلال است، وقتی که پاداش گیرنده اجرش از آن که می بخشد بیشتر می باشد، روزگاری که بدون نوشیدن شراب مست می شوید، از فراوانی نعمت و خوشی ها بدون اجبار و ضرورت سوگند می خورید و از روی اختیار، بدون اضطرار و ناچاری دروغ می گوید، و این حوادث هنگامی به شما روی آورد که بلا و سختی شما را بگذرد چنان که پالان، دوش شتر را زخم کند و بگذرد. آه چه بسیار آن رنج طولانی است، و چقدر این امیدواری و آرزوی گشایش، دور است.»

واژه ها: سکر: مستی

قرب: گران بار و خسته، پالان

غارب: بین گردن و کوهان، دوش، پشت

عض: گاز، نیش

توضیح و تفسیر:

این پیشگویی و اخبار از حوادث غیبی و ظلمی که بر شیعه می گذرد، بعد از جنگ نهروان (در سال ۳۸ ه در کوفه) بوده است. ابتدا به مقام و منزلت بزرگواران و پاکانی اشاره می کند که تعدادشان معدود و نام های بلندشان در آسمان ها نزد ملائک معصوم، مشهور و شناخته شده است، به خاطر علو مرتبه و طینت پاکشان، لیکن نزد زمینیان یا اکثر اهل

ص: ۹۳

زمین ناشناخته و مجهولند (عوام به خاطر گمراهی و جهلشان به آن پاکان بلند مقام معرفت نیافته اند و خواص هم آن گونه که بایسته و شایسته است به آنان معرفت و شناخت پیدا نکردند چرا که معرفتشان محدود است).

با توجه به این تکریم والا و شروع سخن با تعبیر پدر و مادرم فدای آنان باد و دیگر قراین می توان گفت برترین و قطعی ترین مصداق این جماعت امامان و اهل بیت معصوم پیامبرند صلی الله علیه و آله و جمله «ما أطول هذا العناء وأبعد هذا الرجاء!» ناظر به رنج طولانی دوران غیبت و سختی ها و یأس در زمان انتظار که فرج (پیش از ظهور حضرت مهدی علیه السلام) برای شیعیان پیش آید می باشد. (۱)

سپس اصحاب را مخاطب قرار داده، گوشه ای از فتنه ها و حوادث آینده را باز می گوید: «ألا فتوقّعوا...» زمانی که برنامه ها و نظام زندگی دنیوی و اخروی شما (با آرای پراکنده، هواهای نفسانی و اختلافات و تبعیت از تئوری های نظام های شرقی و غربی به جای پیاده کردن اسلام ناب) در هم ریزد، پیوندهای خویشاوندی و روابط اجتماعی با تقلید از فرهنگ های بیگانه و غیر مکتبی، (روابط و بنیان خانواده متزلزل) گسسته شود، کهتران و کوچک خردان بی تجربه (به نام تخصص و جوان گرایی) بر بزرگان و مجربان باتعهد، مقدم داشته شوند (۲) و امور جامعه را در دست گیرند که خود این کار در نظام

ص: ۹۴

۱- ۱۳۸. منهاج البراعه: ج ۱۱ ص ۱۴۳ - ۱۴۶؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید: ج ۱۳ ص ۹۶؛ نهج البلاغه فیض الاسلام و ...

۲- ۱۳۹. از حکیمی پرسیدند: علت انقراض دولت ساسانی چه بود؟ پاسخ داد: آنان کارمندان کهنتر و کم توان و تجربه را بر کارهای بزرگ گماشتند، در نتیجه از عهده انجام امور بر نیامدند و کارگزاران بزرگوار را بر کارهای کوچک گماردند و در نتیجه به امور اعتنا نکردند، به دنبال آن وحدت و انسجام آنان شکست و نظامشان درهم ریخت و سقوط کردند.

اجتماعی و حاکمیت دینی، اختلال ایجاد می کند. و لذا برای مالک اشتر، حاکم مصر می نویسد:

«... ثم انظر فی أمور عمّالک...^(۱)؛ کارمندان را با دقت و آزمون و مشورت از میان خاندان های خیرخواه و با عفاف و شایسته (باتقوا و تخصص و کارآمد) گزینش کن، از مسلمانانی که سوابق حسنه و درخشان دارند انتخاب و ضمن تأمین کامل مالی آن ها، نظارت و بازرسی هم داشته باش...»

و حضرت مهدی علیه السلام برای آن حکومت حق و عدل، برترین کارگزاران را دارد. امام علی علیه السلام در ادامه پیشگویی جامعه قبل از ظهور می فرماید:

«این در هم ریختگی نظم و امور اجتماعی زمانی رخ می نماید که روابط اقتصادی سالم و صحیح در جامعه نباشد و سیستم تولید، توزیع و مصرف بر محور حلال استوار نگردد.»

با آن همه تأثیر روحی، اخلاقی و ارزشی که تهیه روزی و زندگی حلال در دیدگاه اسلام وجود دارد، امام حسین علیه السلام در احتجاج با کوفیان تبهکار می فرماید:

«ملت بطونکم من الحرام...^(۲)؛ چون شکم هایمان از حرام پر شده (حرام بر شما حاکم)، به این روز سیه و غیر انسانی رسیده اید.»

ص: ۹۵

۱- ۱۴۰. نهج البلاغه: نامه ۵۳.

۲- ۱۴۱. موسوعه کلمات الامام الحسین: ص ۴۲۲.

در شرایطی که بخشنده مال حرام به خاطر حرام بودنش و این که برای ریا و شهرت و هدف های فاسد انجام می دهد اجر و پاداشی نمی برد ولی آن که می گیرد به خاطر نیاز و این که نفقه عائله اش را تأمین کند و از آلودگی و مرگ آن ها را نجات دهد، اجر می برد بعلاوه او نسبت به بررسی حلال و حرام بودنش الزام ندارد. و ممکن است مقصود این باشد که اگر فقیر آن مال حرام را نگیرد باز فرد بخشنده آن را در راه فساد و گناه مصرف کند ولی نیازمند با قبول آن مال، مانع ارتکاب گناه به همان اندازه می شود. (۱)

و این نابسامانی، زمانی خواهد شد که شما مست هوس ها و غوطه ور در نعمت و خوش گذرانی ها گشته اید و در غفلت به سر می برید (که گفته اند: مستی هواهای نفسانی بیشتر و شدیدتر از مستی شراب است)، در گفت و گوهای خود، بدون هیچ ضرورتی سوگند و قسم می خورید و دروغ گویی عادت تان می شود.

آن گاه با تشبیهی زیبا از بلاها و فتنه های درونی و گزنده، پرده برمی دارد و می فرماید:

«این حوادث زمانی پیش آید که رنج ها و گرفتاری ها از خودی ها و نزدیکان باشد همان ها که باید نگه دارنده باشند، گزنده و زخم کننده می شوند؛ همان گونه که جهاز شتر بدن او را گاه رنج می دهد و می گزد (آیا تک تک این پیشگویی در جامعه ما نمایان نیست؟!)

ص: ۹۶

سرانجام امام علی علیه السلام گویا به رنج طولانی شیعه در دوران غیبت و امید خلاص و رهایی از ظلم ها و آزمون ها اشاره دارد و آرزوی دور را نوید می دهد که با ظهور و قیام آخرین ذخیره صالحان، حجه بن الحسن - عَجَلُ اللَّهِ فرجه الشریف - محقق خواهد شد، ان شاء الله.

در واقع حضرت علی علیه السلام انتظار مثبت و سازنده و پویا را پیام دارد که همراه با شناخت امام علیه السلام و پایداری و صبر در برابر مسائل و سختی های عصر غیبت بوده و از طرفی با تلاش و تدبیر و تحرک و آماده باش همیشگی مقرون است.

ص: ۹۷

گفتار دهم: این شام سحر گردد

«لَا وَالَّذِي أَمْسَيْنَا مِنْهُ فِي غُبْرِ لَيْلِهِ دَهْمَاءَ، تَكْشِرُ عَنْ يَوْمِ أَعْرَ، مَا كَانَ كَذَا وَكَذَا.» (۱)

ترجمه: «سوگند به خداوندی که با قدرت او باقیمانده شب تاریک را به سر بردیم که از روزی روشن لبخند می زند و آشکار می گردد چنین و چنان نخواهد بود (نخواهد ماند).»

واژه ها: دهماء: سیاه و ظلمانی

غبر: باقیمانده، بقیه هر چیز، گرد و تیرگی

تکشر: آشکار، تبسم

اعرّ: زیبا، بزرگوار، سفید از هر چیز

توضیح و تفسیر:

در اینجا به قول سید رضی رحمه الله با زیباترین بیان، طلوع صبح را به لبخند شب تیره تعبیر فرموده و به نظر عدّه ای از مترجمان و شارحان نهج البلاغه این

ص: ۹۸

۱- ۱۴۳. نهج البلاغه: حکمت ۲۶۹ {فیض الاسلام} و ۲۷۷ (محمد دشتی) و ۲۶۱ (ابن میثم) و ۲۸۷ (محمد عبده).

کلام، از ظهور حضرت مهدی علیه السلام و صبح سعادت خبر می دهد و به اصل کلی «این شام را سحر در پیش و این سحر را صبح نزدیک است» اشاره دارد که این گونه نخواهد بود و اراده خدا بر این نباشد که بر ما اهل بیت و امت همیشه تاریکی باشد، بلکه زمانی می رسد که دولت حقّ حجتّ الله موعود محقق و مردم با حقایق اسلام آشنا و از گمراهی و جهل و ظلم نجات یافته، و ما از غربت و مظلومیت تاریخی بیرون خواهیم آمد.

در واقع حضرت علی علیه السلام آینده روشن بشریت را نوید و امید می دهد و درس تحمل و توکل و تلاش می دهد همان گونه که در شب هنگام، انسان تسلیم تاریکی ها و حاکمان شب نمی گردد و با آن که مطمئناً صبح و سپیده خواهد دمید لیکن می کوشد تا نور و چراغی یابد و خود و دیگران را از خطرها و تیرگی ها حفظ کند؛ همین طور در غیبت خورشید خاتم الاوصیاء - عجل الله فرجه الشریف - که امام خمینی رحمه الله می گفت: «ما در انتظار رؤیت خورشیدیم.» هرگز نباید تسلیم تباهی ها و فتنه های سیاه و گمراه گر شد. (۱)

ص: ۹۹

۱- ۱۴۴. گرچه احتمال روزگار رسول الله صلی الله علیه وآله و یا روز غدیر برای آن حضرت، به ذهن می رسد لیکن با توجه به فعل مضارع بودن {تکشر} و این که روز سپید راستین و فراگیر و ماندگار اهل بیت علیهم السلام روز ظهور حضرت مهدی علیه السلام و حکومت حقّ و عدل او می باشد که پیامبر و معصومین پیوسته بشارت آن را می دادند و کلام امام علیه السلام مشتبه به نظر نمی رسد.

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱ - آرماگدون تدارک جنگ بزرگ، گریس هال سل - ترجمه خسرو اسدی

۲ - اصول کافی، ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی رازی

۳ - الغیبه للحجه، شیخ الطائفه ابو جعفر محمد بن حسن طوسی

۴ - الغیبه (نعمانی)، ابو عبدالله محمد بن ابراهیم بن جعفر کاتب نعمانی

۵ - الفتن، نعیم بن حماد

۶ - بحار الانوار، علامه شیخ محمد باقر مجلسی

۷ - بشاره المصطفی، سید مصطفی حسنی حسینی کاظمی

۸ - تفسیر عیاشی، ابی نصر محمد بن مسعود بن عیاش اسلمی سمرقندی

۹ - تفسیر المیزان، علامه سید محمد حسین طباطبایی

۱۰ - تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، علامه محمد بن محمد رضا قمی

۱۱ - تفسیر نور الثقلین، شیخ عبد علی بن جمعه عروسی حویزی

۱۲ - حقّ الیقین، محمد باقر مجلسی

۱۳ - شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید

- ۱۴ - عقد الدرر فی اخبار المنتظر، یوسف بن یحیی مقدسی شافعی
- ۱۵ - فرهنگ نامه مهدویت، خدامراد سلیمان
- ۱۶ - فصلنامه انتظار، شورای نویسندگان
- ۱۷ - قاموس قرآن، سید علی اکبر قرشی
- ۱۸ - کمال الدین و تمام النعمه، ابو جعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه
- ۱۹ - مصابیح الجنان، علامه سید عباس حسینی کاشانی
- ۲۰ - معجم احادیث المهدی، مؤسسه معارف اسلامی
- ۲۱ - مکیال المکارم، علامه حاج میرزا محمد تقی موسوی اصفهانی
- ۲۲ - منتخب الاثر، آیه الله شیخ لطف الله صافی گلپایگانی
- ۲۳ - منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه، علامه حبیب الله هاشمی خویی
- ۲۴ - موسوعه کلمات الإمام الحسین علیه السلام، پژوهشکده باقرالعلوم
- ۲۵ - نجم الثاقب فی احوال الإمام الغائب، میرزا حسین نوری طبرسی
- ۲۶ - يوم الخلاص، کامل سلیمان

۲۷ قرآن کریم / چهار رنگ - گلاسه رحلی خط نیریزی / الهی قمشه ای

۲۸ قرآن کریم / چهار رنگ - رحلی خط نیریزی / الهی قمشه ای

۲۹ قرآن کریم / وزیری خط نیریزی / الهی قمشه ای

۳۰ قرآن کریم / وزیری (با ترجمه) خط عثمان طه / الهی قمشه ای

۳۱ قرآن کریم / وزیری (بدون ترجمه) خط عثمان طه

۳۲ کلیات مفاتیح الجنان / عربی انتشارات مسجد مقدّس جمکران

۳۳ کلیات مفاتیح الجنان / وزیری خط افشاری / الهی قمشه ای

۳۴ کلیات مفاتیح الجنان / جیبی خط افشاری / الهی قمشه ای

۳۵ کلیات مفاتیح الجنان / نیم جیبی خط افشاری / الهی قمشه ای

۳۶ منتخب مفاتیح الجنان / جیبی خط افشاری / الهی قمشه ای

۳۷ منتخب مفاتیح الجنان / نیم جیبی خط افشاری / الهی قمشه ای

۳۸ آئینه اسرار حسین کریمی قمی

۳۹ آخرین پناه محمود ترحمی

۴۰ آخرین خورشید پیدا واحد تحقیقات

۴۱ آشنایی با چهارده معصوم (دو جلد) / شعر و رنگ آمیزی سید حمید رضا موسوی

۴۲ آقا شیخ مرتضی زاهد محمد حسن سیف اللهی

۴۳ آیین انتظار (مختصر مکیال المکارم) واحد پژوهش

۴۴ ارتباط با خدا واحد تحقیقات

۴۵ از زلال ولایت واحد تحقیقات

۴۶ اسلام شناسی و پاسخ به شبهات علی اصغر رضوانی

۴۷ الشمس الطالعه علی اصغر رضوانی

۴۸ امامت، غیبت، ظهور واحد پژوهش

۴۹ امامت و غیبت از دیدگاه علم کلام علم الهدی / واحد تحقیقات

۵۰ امام رضا علیه السلام در رزمگاه ادیان سهراب علوی

۵۱ امام شناسی و پاسخ به شبهات علی اصغر رضوانی

۵۲ انتظار بهار و باران واحد تحقیقات

۵۳ انتظار و انسان معاصر عزیز الله حیدری

۵۴ اهمیت اذان و اقامه محمد محمدی اشتهاردی

۵۵ با اولین امام در آخرین پیام حسین ایرانی

۵۶ بامداد بشریت محمد جواد مروّجی طبسی

۵۷ بهتر از بهار / کودک شمسی (فاطمه) وفائی

۵۸ پرچمدار نینوا محمد محمدی اشتهاردی

۵۹ پرچم هدایت محمد رضا اکبری

۶۰ تاریخ امیر المؤمنین علیه السلام / دو جلد شیخ عباس صفایی حائری

۶۱ تاریخ پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله / دو جلد شیخ عباس صفایی حائری

۶۲ تاریخچه مسجد مقدس جمکران / اردو واحد تحقیقات

۶۳ تاریخچه مسجد مقدس جمکران / انگلیسی واحد تحقیقات

- ۶۴ تاریخچه مسجد مقدس جمکران / عربی واحد تحقیقات
- ۶۵ تاریخچه مسجد مقدس جمکران / فارسی واحد تحقیقات
- ۶۶ تاریخ سید الشهداء علیه السلام شیخ عباس صفایی حائری
- ۶۷ تجلیگاه صاحب الزمان علیه السلام سید جعفر میرعظیمی
- ۶۸ جلوه های پنهانی امام عصر علیه السلام حسین علی پور
- ۶۹ چهارده گفتار ارتباط معنوی با حضرت مهدی علیه السلام حسین گنجی
- ۷۰ چهل حدیث / امام مهدی علیه السلام در کلام امام علی علیه السلام سید صادق سیدنژاد
- ۷۱ حضرت مهدی علیه السلام فروغ تابان ولایت محمد محمدی اشتهاردی
- ۷۲ حکمت های جاوید محمد حسین فهیم نیا
- ۷۳ ختم سوره های یس و واقعه واحد پژوهش
- ۷۴ خزائن الاشعار (مجموعه اشعار) عباس حسینی جوهری
- ۷۵ خورشید غایب (مختصر نجم الثاقب) رضا استادی
- ۷۶ خوشه های طلایی (مجموعه اشعار) محمد علی مجاهدی (پروانه)
- ۷۷ دار السلام شیخ محمود عراقی میثمی
- ۷۸ داستان هایی از امام زمان علیه السلام حسن ارشاد
- ۷۹ داغ شقایق (مجموعه اشعار) علی مهدوی
- ۸۰ در جستجوی نور صافی، سبحانی، کورانی
- ۸۱ در کربلا چه گذشت؟ (ترجمه نفس المهموم) شیخ عباس قمی / کمره ای
- ۸۲ دلشده در حسرت دیدار دوست زهرا قزلقاشی
- ۸۳ دین و آزادی محمد حسین فهیم نیا

۸۴ رجعت احمد علی طاهری ورسی

۸۵ رسول ترک محمد حسن سیف اللهی

۸۶ روزنه هایی از عالم غیب سید محسن خرازی

۸۷ زیارت ناحیه مقدسه واحد تحقیقات

ص: ۱۰۳

۸۸ سحاب رحمت عباس اسماعیلی یزدی

۸۹ سرود سرخ انار الهه بهشتی

۹۰ سقا خود تشنه دیدار طهورا حیدری

۹۱ سلفی گری (وها بیت) و پاسخ به شبهات علی اصغر رضوانی

۹۲ سیاحت غرب آقا نجفی قوچانی

۹۳ سیمای امام مهدی علیه السلام در شعر عربی دکتر عبد اللهی

۹۴ سیمای مهدی موعود علیه السلام در آئینه شعر فارسی محمد علی مجاهدی (پروانه)

۹۵ شمس وراء السحاب / عربی السید جمال محمد صالح

۹۶ صحیفه سجادیه ویرایش حسین وزیری / الهی قمشه ای

۹۷ ظهور حضرت مهدی علیه السلام سید اسد الله هاشمی شهیدی

۹۸ عاشورا تجلی دوستی و دشمنی سید خلیل حسینی

۹۹ عریضه نویسی سید صادق سیدنژاد

۱۰۰ عطر سیب حامد حجّتی

۱۰۱ عقد الدرر فی أخبار المنتظر علیه السلام / عربی المقدس الشافعی

۱۰۲ علی علیه السلام مروارید ولایت واحد تحقیقات

۱۰۳ علی علیه السلام و پایان تاریخ سید مجید فلسفیان

۱۰۴ غدیرشناسی و پاسخ به شبهات علی اصغر رضوانی

۱۰۵ فتنه وها بیت علی اصغر رضوانی

۱۰۶ فدک ذوالفقار فاطمه علیها السلام سید محمد واحدی

۱۰۷ فروغ تابان ولایت علی اصغر رضوانی

- ۱۰۸ فرهنگ اخلاق عباس اسماعیلی یزدی
- ۱۰۹ فرهنگ تربیت عباس اسماعیلی یزدی
- ۱۱۰ فرهنگ درمان طبیعی بیماری‌ها (پخش) حسن صدری
- ۱۱۱ فوز اکبر محمد باقر فقیه ایمانی
- ۱۱۲ کرامات المهدی علیه السلام واحد تحقیقات
- ۱۱۳ کرامت های حضرت مهدی علیه السلام واحد تحقیقات
- ۱۱۴ کمال الدین و تمام النعمه (دو جلد) شیخ صدوق رحمه الله / منصور پهلوان
- ۱۱۵ کهکشان راه نیلی (مجموعه اشعار) حسن بیاتانی
- ۱۱۶ گردی از رهگذر دوست (مجموعه اشعار) علی اصغر یونسیان (ملتجی)
- ۱۱۷ گفتمان مهدویت آیت الله صافی گلپایگانی
- ۱۱۸ گنجینه نور و برکت، ختم صلوات مرحوم حسینی اردکانی
- ۱۱۹ مشکاه الانوار علامه مجلسی رحمه الله
- ۱۲۰ مفرد مذکر غائب علی مؤذنی
- ۱۲۱ مکیال المکارم (دو جلد) موسوی اصفهانی / حائری قزوینی
- ۱۲۲ منازل الآخرة، زندگی پس از مرگ شیخ عباس قمی رحمه الله
- ۱۲۳ منجی موعود از منظر نهج البلاغه حسین ایرانی
- ۱۲۴ منشور نینوا مجید حیدری فر
- ۱۲۵ موعودشناسی و پاسخ به شبهات علی اصغر رضوانی
- ۱۲۶ مهدی علیه السلام تجسم امید و نجات عزیز الله حیدری
- ۱۲۷ مهدی منتظر علیه السلام در اندیشه اسلامی العمیدی / محبوب القلوب

۱۲۸ مهدی موعود علیه السلام، ترجمه جلد ۱۳ بحار - دو جلد علامه مجلسی رحمه الله / ارومیه ای

۱۲۹ مهر بیکران محمد حسن شاه آبادی

۱۳۰ مهربان تر از مادر / نوجوان حسن محمودی

۱۳۱ میثاق منتظران (شرح زیارت آل یس) سید مهدی حائری قزوینی

۱۳۲ ناپیدا ولی با ما / انگلیسی واحد تحقیقات

۱۳۳ ناپیدا ولی با ما / بنگالا واحد پژوهش

۱۳۴ ناپیدا ولی با ما / ترکی استانبولی واحد پژوهش

۱۳۵ ناپیدا ولی با ما / فارسی واحد تحقیقات

۱۳۶ نجم الثاقب میرزا حسین نوری رحمه الله

۱۳۷ نشانه های ظهور او محمد خادمی شیرازی

۱۳۸ نشانه های یار و چکامه انتظار مهدی عزیزاده

۱۳۹ نماز شب واحد پژوهش مسجد مقدس جمکران

۱۴۰ نهج البلاغه / جیبی سید رضی رحمه الله / محمد دشتی

۱۴۱ نهج البلاغه / وزیری سید رضی رحمه الله / محمد دشتی

۱۴۲ نهج الکرامه / گفته ها و نوشته های امام حسین علیه السلام محمد رضا اکبری

۱۴۳ و آن که دیرتر آمد الهه بهشتی

۱۴۴ واقعه عاشورا و پاسخ به شبهات علی اصغر رضوانی

۱۴۵ وظایف منتظران واحد تحقیقات

۱۴۶ ویژگی های حضرت زینب علیها السلام سید نور الدین جزائری

۱۴۷ هدیه احمدیه / جیبی میرزا احمد آشتیانی رحمه الله

۱۴۸ هدیه احمدیه / نیم جیبی میرزا احمد آشتیانی رحمه الله

۱۴۹ همراه با مهدی منتظر بیژن کرمی

۱۵۰ یاد مهدی علیه السلام محمد خادمی شیرازی

۱۵۱ یار غائب از نظر (مجموعه اشعار) محمد حجّتی

۱۵۲ ینابیع الحکمه / عربی - پنج جلد عباس اسماعیلی یزدی

جهت تهیه و خرید کتاب های فوق، می توانید با نشانی:

قم - صندوق پستی ۶۱۷، انتشارات مسجد مقدس جمکران

مکاتبه و یا با شماره های ۷۲۵۳۷۰۰، ۷۲۵۳۳۴۰ - ۰۲۵۱ تماس حاصل فرمایید.

ص: ۱۰۴

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

